МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему: **«РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ З РАС ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0163
спеціальності 016 «Спеціальна освіта»
освітньо-професійної програми «Логопедія»
Л.А. Крамаренко

Керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри соціальної педагогіки та спеціальної
освіти І.В. Кучерак

Рецензент

_____

_____

Запоріжжя

2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра соціальної педагогіки та спеціальної освіти
Рівень вищої освіти магістерський
Спеціальність 016 «Спеціальна освіта»
Освітньо-професійна програма «Логопедія»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____
«____»_____ 2024 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Крамаренко Лілії Андріївні

1. Тема роботи: «Розвиток мовлення дітей з РАС засобами дидактичних ігор» керівник роботи Кучерак І.В. кан. пед. н., доцент
затверджена наказом ЗНУ від «24» вересня 2024 року № 1447-с

2. Строк подання студентом роботи: 20.11.2024

3. Вихідні дані до роботи: матеріали педагогічної практики, курсових робіт

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) проаналізувати сучасні наукові дослідження, які відображають сучасні уявлення про РАС як порушення соціальної взаємодії та новітні концепції розвитку мовлення у дітей із РАС, визначити на основі наукової літератури особливості використання гри у корекційній практиці, проаналізувати практичні аспекти розвитку мовлення дітей з РАС засобами дидактичних ігор, організувати та провести експериментальне дослідження з розвитку мовлення дітей з РАС засобами дидактичних ігор, проаналізувати та оцінити результати експериментального дослідження, на основі проведення експериментального дослідження розробити систему дидактичних ігор для розвитку мовлення дітей із аутизмом.

5. Перелік графічного матеріалу: 2 рисунка з результатами дослідження.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Кучерак І. В.		
Розділ 1	Кучерак І. В.		
Розділ 2	Кучерак І. В.		
Висновки	Кучерак І. В.		
Додатки	Кучерак І. В.		

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	жовтень-листопад	виконано
2	Написання вступу	листопад	виконано
3	Написання першого розділу	грудень-квітень	виконано
4	Написання другого розділу	травень-вересень	виконано
5	Написання висновків	жовтень	виконано
6	Оформлення додатків	жовтень-листопад	виконано
7	Оформлення роботи, рецензування	листопад-грудень	виконано
8	Захист	грудень	

Студент _____ Крамаренко Л. А.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ Кучерак І. В.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Апухтіна В. В.

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 96 с., 2 рисунка, 52 джерела, 2 додатки.

Об’єкт дослідження – процес розвитку мовлення дітей із РАС засобами дидактичних ігор.

Предмет дослідження – педагогічні умови розвитку мовлення дітей із РАС засобами дидактичних ігор.

Мета кваліфікаційної роботи – розробити та експериментально перевірити педагогічні умови ефективності розвитку комунікативних навичок за допомогою дидактичних ігор.

Методи: теоретичний аналіз наукової літератури та джерел, вивчення особових справ, спостереження, анкетування, аналіз мовленнєвої активності, порівняння показників.

Теоретичне значення дослідження. Отримані результати можуть бути корисними для подальших досліджень, спрямованих на розробку спеціальних ігор, різних методик і навчальних програм, які допоможуть дітям старшого дошкільного віку з РАС подолати труднощі з мовленням.

Практичне значення дипломної роботи полягає у розробці конкретних дидактичних та сенсомоторних ігор та можливості використання положень і висновків для розвитку мовлення у дітей дошкільного віку з розладом аутистичного спектру.

Галузь використання: заклади дошкільної освіти, заклади загальної середньої освіти, установи соціального захисту, приватні логопедичні центри.

ІГРИ, КОРЕКЦІЯ, АУТИЗМ, ОСОБЛИВІ ОСВІТНІ ПОТРЕБИ, ПОРУШЕННЯ МОВЛЕННЯ, РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ, ЛОГОПЕДІЯ.

SUMMARY

Kramarenko L. Speech development of children with ASD by means of didactic games. Zaporizhzhia, 2024. 96 p.

Qualification work: 96 pages, 2 figures, 52 sources, 2 appendices.

Object of Study: the process of speech development of children with ASD by means of didactic games.

The subject of the research is pedagogical conditions for the development of speech of children with ASD by means of didactic games.

The purpose of the qualification work is to develop and experimentally test the pedagogical conditions for the effectiveness of the development of communication skills with the help of play therapy.

Methods: theoretical analysis of scientific literature and sources, study of personal cases, observation, questionnaires, analysis of speech activity, comparison of indicators.

The theoretical significance of the study: the obtained results can be useful for further research aimed at the development of special games, various methods and educational programs that will help older preschool children with ASD to overcome speech difficulties.

The practical significance of the thesis consists in the development of specific didactic and sensorimotor games and the possibility of using provisions and conclusions for the development of speech in preschool children with autism spectrum disorder.

Fields of Application: preschool education institutions, general secondary education institutions, social welfare institutions, private speech therapy centers.

Keywords: games, correction, autism, special educational needs, speech disorders, speech development, speech therapy.

ЗМІСТ

Вступ……. 7
Розділ 1. Теоретичні основи розвитку мовлення дітей з РАС засобами дидактичних ігор……. 10
1.1. Сучасні уявлення про РАС як порушення соціальної взаємодії…….. 10
1.2. Сучасні концепції розвитку мовлення у дітей із РАС…….. 18
1.3. Особливості використання гри у корекційній практиці……... 30
Розділ 2. Практичні засади розвитку мовлення дітей з РАС засобами дидактичних ігор……. 38
2.1. Система дидактичних ігор для розвитку мовлення дітей із аутизмом... 38
2.2. Організація та проведення експериментального дослідження…… 47
2.3. Педагогічні умови розвитку мовлення у дітей із РАС засобами дидактичних ігор……. 60
Висновки…….. 76
Список використаних джерел…… 85
Додатки……. 91

ВСТУП

Актуальність дослідження. Розвиток мовлення дітей з РАС засобами дидактичних ігор є дуже актуальною та важливою темою в сучасному світі зважаючи на:

- Зростання кількості дітей з аутизмом: За останні десятиліття спостерігається збільшення кількості діагностованих випадків аутизму. Тому проблеми та потреби цієї групи дітей стають все більш актуальними. Дана проблема послужила предметом наукових розвідок цілого ряду учених, зокрема, Т. Скрипник, О. Мартинчук, В. Тарасун, Д. Шульженко та інших. Проте і досі відсутні дослідження щодо розвитку мовлення дітей із РАС засобами дидактичних ігор. Зважаючи на означене, актуальність порушеної проблеми на викликає жодних сумнівів.

- Соціальна ізоляція: Діти з аутизмом можуть мати труднощі в спілкуванні та взаємодії з іншими. Це може призвести до соціальної ізоляції, що впливає на їхній розвиток та якість життя.

- Потреба в альтернативних методах навчання: Звичайні методи навчання можуть бути неефективними для дітей з аутизмом через їхні особливості. Дидактичні ігри можуть надати альтернативний підхід, спрямований на активізацію комунікативних навичок.

- Науково доведена ефективність ігротерапії: Дослідження показують, що ігротерапія може покращити спілкування, соціальну взаємодію та комунікативну компетентність дітей з аутизмом. Вона сприяє розвитку мовлення, емоційному розвитку та сприйняттю світу [6].

- Інклюзивна освіта: Багато країн віддають перевагу інклюзивній освіті, що означає навчання дітей з різними особливостями разом з іншими дітьми. Тому важливо розробляти підходи до навчання, які враховують потреби дітей з аутизмом.

Підсумовуючи означене, зазначимо, що зважаючи на науково доведену

ефективність ігротерапії, поширення інклюзивного навчання у більшості країн світу, потреба в альтернативних методах навчання, соціальна ізоляція, формування комунікативної компетентності дітей з аутизмом через ігротерапію є важливою та актуальною темою, яка сприяє покращенню якості життя цієї групи дітей і допомагає їм інтегруватися в суспільство. Дослідження і розвиток таких методів є важливим завданням для педагогів, фахівців та батьків, які працюють з цією аудиторією.

Об'єкт дослідження – процес розвитку мовлення дітей із РАС засобами дидактичних ігор.

Предмет дослідження – педагогічні умови розвитку мовлення дітей із РАС засобами дидактичних ігор.

Мета дослідження – розробити та експериментально перевірити педагогічні умови ефективності розвитку комунікативних навичок за допомогою ігротерапії.

Для досягнення сформульованої мети були поставлені та розв'язані такі завдання:

1. Проаналізувати сучасні наукові дослідження, які відображають сучасні уявлення про РАС як порушення соціальної взаємодії та новітні концепції розвитку мовлення у дітей із РАС.

2. Визначити на основі наукової літератури особливості використання гри у корекційній практиці.

3. Проаналізувати практичні аспекти розвитку мовлення дітей з РАС засобами дидактичних ігор.

4. Організувати та провести експериментальне дослідження з розвитку мовлення дітей з РАС засобами дидактичних ігор.

5. Проаналізувати та оцінити результати експериментального дослідження.

6. На основі проведення експериментального дослідження розробити систему дидактичних ігор для розвитку мовлення дітей із аутизмом.

Дослідження пройшло апробацію на ІІ Всеукраїнській науково-практичній

конференції «Формування життєвої компетентності осіб з особливими освітніми потребами в системі позашкільної, спеціальної та інклюзивної освіти», яка була проведена Харківським національним педагогічним університетом імені Г. С. Сковороди та у ІІІ Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Соціально-освітні домінанти професійної підготовки сучасного компетентного фахівця», яка була проведена Білоцерківським інститутом неперервної професійної освіти, а також надруковано у збірники наукових праць тези з теми: «Розвиток мовлення дітей з РАС засобами ігротерапії» [3, с. 90-92], [7, с. 87-90].

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ З РАС ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР

1.1 Сучасні уявлення про РАС як порушення соціальної взаємодії

Аутизм є первазивним розладом розвитку, він включає різноманітні порушення розвитку, які проявляються в суттєвих порушеннях у соціальній взаємодії і комунікації, а також в обмежених інтересах та наочно повторювальній поведінці [32].

Сучасні уявлення щодо факторів та механізмів розвитку аутистичного порушення ґрунтується на обширних наукових відомостях, що свідчать про виявлені відхилення на різних рівнях організму, включаючи психічний, нейрофізіологічний, нейрохімічний та анатомічний рівні. Крім того, ці уявлення відповідають результатам генетичних досліджень.

Варто відзначити, що й досі не існує загальноприйнятої концепції щодо причин виникнення такого порушення, як аутизм. Існують відомості про те, що в цьому розладі велике значення мають біологічні та причинно-наслідкові фактори саме в патогенезі та етіології, зокрема, фізіологічне ураження головного мозку, спричинене хромосомними або метаболічними порушеннями.

Також, варто наголосити, що прояви властивостей аутизму у віці від двох до двох з половиною років, часто передує різним аномаліям під час вагітності, травмам при народженні, асфіксії (недостатності кисню) під час пологів та фактори, що впливають після них.

При виконанні тестових завдань дітьми з РАС, спостерігається практично відсутні соціальні функції, наприклад: контакт очима, вказівні знаки, прагнення встановлювати взаєморозуміння чи спільні ігри, звернення за допомогою, а також рішучість та спроможність відповідати на запитання педагога.

Важливо відзначити, що попри відсутність деяких типових соціальних

функцій, аутичні діти не є повністю відокремленими від контактних ситуацій. Спостерігається їх незвичайний, але присутній відгук на інших людей. Вони реагують на наявність експериментатора, виказуючи комбінацію боязку та цікавості. Також, можуть проявляти реакцію на голос експериментатора, мружити очі, крутити голову, усміхатися. Деколи, хоча і не завжди поетапно, реагують на жестикуляцію експериментатора та мають змогу самостійно прощатися (частіше уникають зорового контакту), навіть виконують дії, які дитина вчила разом з педагогом, наприклад, годують іграшкового песика. Отже, можна встановити, що діти з РАС, безсумнівно, вступають у контакт із людьми та предметами, хоча їхні дії відрізняються від нормо-типових дітей.

Сімейна ситуація, де виховують дитину з РАС, значно різниться від сімей з нормо-типовими дітьми, і також від сімей, що мають дітей з іншими різновидами фізичних або розвиткових особливостей. З огляду на притаманні риси дітей з аутизмом, такі як нестаток наслідування та високі відхилення взаємодії, батьки часто стикаються із відсутністю чутливості та співчутливості на різних рівнях - тілесному, емоційному та мовленнєвому.

Згідно з проведенням досліджень щодо індивідуальних властивостей матерів дітей з різними психологічними та фізичними порушеннями, встановлено, що матері, у яких діти з РАС в цілому виявляють такі ознаки, як низький рівень уваги до дитини та чималий рівень тривожності та неспокою [29].

Навіть при тому, що з деяким часом поведінка дітей із розладами аутистичного спектру може адаптуватися до життя в соціумі, ці порушення все ж залишають велике значення на щасливе життя, взаємодію у суспільстві та перспективи як для дітей, так і для дорослих, а також їхніх родин.

Л. Мотрон висунув ідею переосмислення акцентів у психологічній допомозі дітям із розладами аутистичного спектру (РАС). Він пропонує сфокусувати увагу на поліпшенні не суспільних інтересів та зацікавленостей дитини, а не на підвищенні соціально-комунікативних навичок. Мотрон стверджує, що паралельна діяльність, спрямована на спільні інтереси, сприятиме розвитку взаємодії дитини з оточенням і може бути ефективною стратегією

допомоги дітям з РАС [4].

Одним з ключових аспектів сучасного розуміння РАС є акцент на індивідуальних особливостях та різноманітності симптомів серед людей з цим діагнозом. Визнання унікальності кожної людини з РАС важливе для подальшого розвитку підходів до їхнього навчання, підтримки та інтеграції в суспільство.

Основним аспектом РАС є відмінності в соціальній взаємодії. Люди з РАС можуть мати складнощі у розумінні невербальних знаків, таких як жести, міміка обличчя, а також у розвитку емпатії та розумінні емоцій інших людей. Це може призвести до відчуття відчуженості або неспроможності адаптуватися до соціальних ситуацій.

Зусилля для розуміння РАС також включають у себе розробку стратегій, спрямованих на покращення соціальних навичок і взаємодії для людей з цим розладом. Це може включати індивідуальну терапію, навчання через гру, тренування навичок спілкування та спеціалізовані програми підтримки.

Сучасні підходи досліджуваної проблеми зосереджені на тому, щоб надавати людям з цим розладом можливості для повноцінного життя в суспільстві, забезпечуючи їм підтримку та ресурси для досягнення їхнього потенціалу в різних сферах життя, включаючи освіту, роботу та особисті стосунки.

Розуміння РАС постійно розвивається через дослідження у галузі нейробіології, психології та соціології. Нові наукові відкриття допомагають краще зрозуміти корені цього розладу, його вплив на розвиток особистості та соціальні взаємодії.

Також, у сучасному світі зростає увага до важливості розуміння та прийняття різниці в індивідуальних особливостях. Процеси інклюзії та підтримки людей з РАС у суспільстві набувають все більшого значення. Розвиток програм та сервісів, спрямованих на забезпечення рівних можливостей для всіх членів суспільства, є одним із пріоритетів.

Крім того, інтернет та соціальні медіа надають можливість спілкуватися та

знаходити спільноти для людей з РАС [33], [8]. Це може зменшити відчуття відчуженості та забезпечити підтримку через онлайн-ресурси та спільноти.

Загалом, сучасні уявлення про РАС визнають важливість індивідуальних потреб і різноманіття досвіду людей з цим розладом, а також ставлять перед собою завдання підтримки їхнього повноцінного участі в суспільстві.

Також важливо враховувати голоси та думки людей з РАС у процесі розробки та впровадження програм та політик, спрямованих на їхню підтримку. Включення їхніх досвідів та перспектив допомагає створювати більш ефективні та прийнятні для них середовища.

Крім того, важливо продовжувати розвивати спільноти підтримки для людей з РАС та їхніх сімей. Ці спільноти можуть надавати емоційну підтримку, інформаційні ресурси та можливості для обміну досвідом та стратегіями пристосування.

Напрями досліджень також можуть включати вивчення ефективності різних методів терапії та підтримки для людей з РАС, враховуючи їхні індивідуальні потреби та схильності. Такі дослідження допомагають у вдосконаленні науково обгрунтованих методів інтервенції та підтримки.

Загалом, подальший розвиток уявлень про означене порушення вимагає комплексного підходу, який враховує як наукові дослідження, так і голоси та досвіди людей з РАС та їхніх сімей. Тільки таким чином можна забезпечити більш ефективну та прийнятну для всіх включених сторін підтримку та інтеграцію в суспільство.

Важливо забезпечити доступність ресурсів і послуг для людей з РАС у всіх аспектах життя, включаючи медичну допомогу, освіту, працевлаштування, житло та розвиток навичок самостійного життя. Це може включати створення спеціалізованих програм та сервісів, а також адаптацію існуючих інфраструктур та послуг з урахуванням потреб людей з РАС.

Подальший розвиток технологій також може відігравати важливу роль у полегшенні життя людей з РАС. Наприклад, розробка мобільних додатків та програмного забезпечення для підтримки навчання соціальних навичок,

моніторингу емоційного стану та стимулювання розвитку індивідуальних інтересів.

Нарешті, важливо продовжувати просвітницьку роботу та усвідомлення громадськості про РАС, сприяючи прийняттю та розумінню різноманітності та потреб людей з цим розладом. Це може включати організацію інформаційних кампаній, тренінгів для професіоналів та спільнотних заходів, спрямованих на підтримку та включення усіх членів суспільства.

Подальший розвиток уявлень про РАС потребує комплексного підходу, який включає наукові дослідження, практичні інновації, доступність ресурсів та усвідомлення громадськості. Тільки через спільні зусилля можна створити середовище, де кожна людина, незалежно від її розладу, може розкрити свій потенціал та жити щасливо та задоволено.

Важливо також зосередитися на розвитку ресурсів для допомоги батькам та для людей, які доглядають дітей з РАС. Батькам можна надавати доступ до інформаційних ресурсів, підтримки груп та тренінгів, які допомагатимуть їм краще розуміти потреби своїх дітей та знаходити ефективні способи підтримки їхнього розвитку.

Крім того, важливо продовжувати сприяти науковим дослідженням у сфері РАС, зокрема дослідженням нових методів діагностики та лікування, щоб поліпшити результати та якість життя людей з цим розладом.

Також важливо розвивати програми інклюзивної освіти, які враховують потреби та індивідуальні можливості дітей з РАС, щоб забезпечити їхню повноцінну участь у навчальному процесі.

Крім цього, важливо надавати можливості для соціальної інтеграції та підтримки для дорослих з РАС, включаючи можливості для роботи та самостійного життя.

Подальший розвиток уявлень про РАС передбачає впровадження комплексного підходу, який включає підтримку осіб з РАС на різних етапах їхнього життя, покращення наукових досліджень та розвиток програм та послуг, спрямованих на підтримку цієї групи населення.

Важливо також забезпечувати постійну оцінку та моніторинг розвитку дітей з РАС. Це дозволяє вчасно виявляти будь-які проблеми чи потреби і забезпечувати адекватну підтримку та інтервенцію.

Крім того, розвиток спеціалізованих програм та послуг для дітей з РАС у позашкільний час є важливим. Це може включати клуби за інтересами, спортивні групи, мистецькі студії та інші форми дозвілля, які сприяють соціальній взаємодії та розвитку навичок.

Також важливо надавати підтримку дитячим психологам, педагогам та іншим фахівцям, які працюють з дітьми з РАС. Це включає можливості для професійного розвитку, доступ до інформаційних ресурсів та спілкування з колегами для обміну досвідом та кращої практики.

Важливо забезпечити інформаційну підтримку для громадськості щодо особливостей та потреб дітей з РАС. Це сприяє формуванню відкритого, толерантного та інклюзивного суспільства, де кожна дитина має можливість розвиватися та досягати свого потенціалу, незалежно від своїх індивідуальних особливостей.

Розвиток та підтримка дітей з РАС вимагає комплексного підходу, який охоплює різні аспекти їхнього життя, від освіти та медичної допомоги до дозвілля та соціальної взаємодії. Лише через спільні зусилля батьків, фахівців та суспільства загалом можна забезпечити дітям з РАС належну підтримку та можливість розвитку.

Продовжувати дослідження та розвивати нові методики та підходи до розвитку дітей з РАС є дуже важливою справою. Це може включати використання новітніх технологій, таких як віртуальна реальність або штучний інтелект, для створення інтерактивних та інноваційних програм навчання та розвитку.

Крім того, важливо залучати більше уваги до проблем дітей з РАС на рівні громадської політики. Це означає впровадження законодавчих ініціатив, які забезпечують доступність ресурсів та підтримки для цієї групи дітей у всіх сферах життя.

Також надавати можливості для взаємодії та співпраці між різними структурами, такими як школи, клініки, спеціалізовані центри та громадські організації. Це допомагає створити злагоджену та комплексну систему підтримки для дітей з РАС та їхніх сімей.

Треба пам’ятати, що кожна дитина з РАС є унікальною і має свої власні потреби та потенціал. Тому важливо підходити до кожної ситуації індивідуально, з урахуванням конкретних особливостей кожної дитини. Подальший розвиток уявлень про РАС та підтримка дітей з цим розладом передбачає постійну увагу, дослідження та інновації в різних аспектах, починаючи від освіти та медицини і закінчуючи громадською політикою та суспільною свідомістю.

Сучасні уявлення про дітей дошкільного віку з РАС дедалі більше віддаляються від попередніх стереотипів та стигматизації. Розуміння того, що кожна дитина з РАС унікальна, і потребує індивідуального підходу. Замість встановлення загальних норм, більше уваги приділяється розумінню конкретних потреб і можливостей кожної дитини. Значна увага приділяється ранній діагностиці та інтервенції. Рання діагностика і початок інтервенції можуть значно поліпшити прогнози розвитку дітей з РАС. Розвиток соціальних навичок є однією з ключових цілей для дітей з РАС. Програми підтримки спрямовані на розвиток навичок спілкування, взаємодії з однолітками та розуміння емоцій. Зростаюча тенденція включення дітей з РАС у звичайні дошкільні заклади. Інклюзивна освіта надає можливість дітям з РАС взаємодіяти зі своїми ровесниками та розвиватися в рівних умовах.

Великий акцент робиться на підтримці сімей дітей з РАС. Це може включати надання інформаційних ресурсів [17], [19], психологічну підтримку та можливості для обміну досвідом. Важливо визнавати та розвивати індивідуальні сильні сторони дітей з РАС. Це може включати стимулювання їхніх інтересів та хобі, що може сприяти самореалізації та позитивному самовизначенню. Сучасні уявлення про дітей дошкільного віку з РАС базуються на підходах, що враховують їхні індивідуальні потреби та сприяють їхньому повноцінному

розвитку та інтеграції в суспільство.

Важливо надавати дітям з РАС можливості для розвитку та виявлення їхніх талантів та інтересів. Це може включати різноманітні додаткові заняття, такі як мистецтво, музика, спорт або наукові проекти, які допомагають дітям розкривати свій потенціал та підтримувати позитивне самовизначення.

Крім того, важливо надавати підтримку в розвитку комунікативних навичок та мовлення, оскільки це може бути складною областю для дітей з РАС. Розвиток альтернативних способів спілкування, таких як мовлення за допомогою карток або інших асистивних технологій, також може бути корисним. Також важливо створювати сприятливе середовище для дітей з РАС у дошкільних навчальних закладах, забезпечуючи підтримку, розуміння та відповідні адаптації для їхніх особливих потреб.

Необхідно також пам’ятати про важливість включення батьків у процес розвитку дітей з РАС. Підтримка сімейного середовища, надання порад та рекомендацій щодо виховання та спілкування з дитиною, а також створення сприятливих умов для розвитку дитини вдома є важливими компонентами успішної підтримки дітей з РАС.

Загалом, подальший розвиток уявлень про дітей дошкільного віку з РАС передбачає створення інклюзивного та сприятливого середовища, де кожна дитина має можливість розвиватися та досягати свого потенціалу, незалежно від її особливостей та потреб.

Далі, важливо розвивати професійну компетентність педагогічних працівників, які працюють з дітьми дошкільного віку з РАС. Це означає надання спеціалізованої підготовки, тренінгів та підтримки з питань роботи з цією категорією дітей. Забезпечення належної підготовки може допомогти педагогам ефективно використовувати стратегії та методики, спрямовані на підтримку розвитку дітей з РАС. Крім того, важливо створювати умови для співпраці між педагогами, батьками та іншими фахівцями у сфері розвитку дітей з РАС. Це може включати проведення спільних зустрічей, обмін досвідом та інформацією, а також спільне планування та впровадження програм та підходів до розвитку

дітей.

Також забезпечити наявність ресурсів та матеріалів, які підтримують розвиток дітей з РАС у дошкільних навчальних закладах. Це може включати наявність спеціалізованих іграшок, методичних посібників, відеоматеріалів та інших засобів, які сприяють навчанню та розвитку цієї категорії дітей. Продовжувати дослідження та розвиток нових підходів та методик для розвитку дітей дошкільного віку з РАС. Тільки через постійне вдосконалення підходів та практик можна забезпечити належну підтримку та розвиток цієї групи дітей у дошкільному віці.

Отже, сучасні уявлення про дітей дошкільного віку з розладом аутистичного спектра базуються на індивідуальному підході, ранній діагностиці та інтервенції, розвитку соціальних навичок та інклюзивній освіті. Важливо забезпечувати підтримку дорослим і дітям з РАС у всіх аспектах їхнього життя, від освіти до соціальної взаємодії, та продовжувати дослідження та розвиток нових підходів для покращення їхнього розвитку та якості життя.

1.2 Сучасні концепції розвитку мовлення у дітей із РАС

Розлад аутистичного спектра (РАС) може впливати на розвиток мовлення у дітей. Сучасні концепції розвитку мовлення у дітей із РАС часто базуються на індивідуальному підході, враховуючи унікальні особливості кожної дитини.

Зазвичай у концепціях враховують такі аспекти, як рання діагностика та інтервенція. Важливо визначити РАС якнайраніше для початку ефективної інтервенції. Також, ранні втручання можуть включати інтенсивну мовну терапію та розвиток комунікативних навичок.

Мовленнєва терапія є одним із важливих аспектів концепції. Індивідуальна мовленнєва терапія може допомогти в розвитку специфічних мовленнєвих навичок, а використання альтернативних способів комунікації, таких як підтримуюча та альтернативна комунікація (ПТАК), для полегшення

спілкування.

Важливо сприяти соціальному спілкуванню дитини, зосереджувати фокус на розвитку соціальних навичок та вміння спілкування у різних контекстах, а також, застосовувати методи викладання через ігри та рольові ситуації для поліпшення соціальної взаємодії.

Важливим аспектом є використання технологій, мобільних додатків та ігор для підтримки розвитку мовлення та комунікації. Технології можуть також служити засобом візуальної підтримки для розуміння інструкцій та виразів.

Спеціалізовані програми потрібні для залучення до спеціалізованих програм інтервенцій, спрямованих на розвиток конкретних аспектів мовленнєвого розвитку. Важливо включати сім'ю та інших дорослих в навчальний процес та розвиток мовлення дитини з РАС.

Ці концепції можуть варіюватися в залежності від конкретних потреб та особливостей кожної дитини з РАС. Важливо враховувати індивідуальність та адаптувати підходи для максимально ефективної підтримки розвитку мовлення у конкретній ситуації.

Після вивчення різних методів виховання та сприяння до соціалізації дітей із розладами аутистичного спектру, можна підкреслити два головних підходи, які є дійсно ефективними та цікавими у використанні. Такі методи мають назву: Floortime та DLT.

Метод Floortime, розроблений Стенлі Грінспеном, зосереджується на побудові прихильності. Ця методика передбачає спостереження та спрямована на перші кроки дитини у ході гри та соціальних взаємовідносин. Основна концепція Floortime базується на гіпотезі, що робота з аспектами емоцій, може позитивно чинити вплив на опорні навички, відповідають за стосунки, мислення та контактність.

Флортайм є методом сімейної психотерапії. Для розуміння труднощів, з якими стикається сім'я, де виховується дитина з аутизмом та визначення основних напрямків надання допомоги, використовують не лише спеціальні дослідження, а й процес корекції, який містить в собі всю сім'ю. Якщо дитині

складно спілкуватися із братами/сестрами, то їх також запрошують на сеанс. Розпочинають терапію з найменших дітей (до року), проводять її також із підлітками та дорослими (у такій ситуації спеціально побудована бесіда замінює місце гри) [42].

Розвиток (D - Developmental):

- Підхід ґрунтується на поетапному розвитку дитини та фокусуванні на ключових стадіях розвитку. Це включає розвиток емоційної регуляції, зацікавленості у взаємодії, спілкування та творчості.
- Кожна стадія будується на попередній, і для дитини важливо пройти всі етапи у власному темпі, особливо якщо у неї є затримки розвитку.
- Розвиток навичок відбувається від простих етапів (наприклад, емоційна прив’язаність) до складніших, таких як спілкування і планування дій.

Індивідуальні особливості (I - Individual-difference):

- Цей компонент підкреслює, що кожна дитина має унікальний набір сенсорних, моторних та когнітивних особливостей.
- Фахівець оцінює, як дитина сприймає і обробляє сенсорні стимули (зорові, слухові, тактильні тощо) та пристосовує процес навчання відповідно до індивідуальних потреб.
- Наприклад, якщо дитина швидко втомлюється від яскравих візуальних стимулів, спеціаліст може використовувати менш стимулюючі матеріали.

Взаємини (R - Relationship-based):

- Взаємини є ключовим елементом методу, оскільки вони створюють безпечне середовище для навчання.
- Спеціаліст активно працює над встановленням і зміцненням емоційного зв’язку з дитиною, допомагаючи їй відчувати підтримку.
- Участь батьків також відіграє важливу роль, оскільки вони є головними партнерами дитини в комунікації та взаємодії.

DIR/Floortime рекомендує проводити з дитиною по кілька сесій на день (від 20 до 30 хвилин), створюючи умови для занурення в природний ігровий

процес, де спеціаліст або батько грає на рівні дитини.

Приєднання до активності дитини:

- Спеціаліст «спускається» на підлогу та приєднується до гри, ініційованої дитиною. Наприклад, якщо дитина грає з машинкою, логопед також бере машинку і починає взаємодію, імітуючи дії дитини.
- Мета — привернути увагу дитини і створити безпечний простір, де вона захоче взаємодіяти.

1. **Створення «емоційного кола»**:

- Спеціаліст намагається ініціювати взаємодію через зоровий контакт, міміку, інтонацію і рухи, які дитина може повторювати.
- Емоційне коло відкривається, коли дитина починає взаємодію (наприклад, кидає м’яч), а дорослий відповідає, продовжуючи цей цикл.
- Метою є побудова низки взаємодій, де дитина вчиться підтримувати спілкування і розуміти, як змінюється поведінка інших людей у відповідь на її дії.

2. **Розширення та ускладнення гри**:

- Коли дитина встановлює зв’язок і залучена до взаємодії, спеціаліст додає нові елементи, що стимулюють її розвиток. Наприклад, якщо дитина катає машинку, дорослий може запитати: «Куди поїде машинка?» або створити дорогу, щоб зацікавити дитину складнішими діями.
- Це допомагає дитині рухатися до вищих етапів емоційного і когнітивного розвитку, що включає планування, вирішення проблем та абстрактне мислення.

3. **Підтримка сенсорних потреб**:

- Під час гри спеціаліст звертає увагу на сенсорні особливості дитини. Якщо дитина потребує додаткової тактильної стимуляції, дорослий може запропонувати м’які або текстуровані предмети.
- Це дозволяє зберегти залученість дитини в гру та сприяє її сенсорному комфорту.

4. **Заохочення автономії та прийняття рішень**:

- Логопед дає дитині можливість робити вибір і ініціювати дії самостійно. Наприклад, можна запитати: «З чого почнемо гру?» або «Яким буде наступний крок?».

- Це сприяє розвитку ініціативності, а також підсилює відчуття контролю і задоволення від взаємодії.

Метод Daily Life Therapy (DLT) ґрунтується на східній філософії та акцентує увагу на груповій динаміці, а не на посиленому індивідуальному вихованні. Основною метою цього підходу є розвиток у дітей потрібних навичок для щоденного життя, зокрема комунікативних. Формування адаптивної поведінки та корекція дезадаптивної виявляються через фізичні вправи, емоційну саморегуляцію та формування академічних звичок у груповому контексті.

Під час колективних фізкультурно-оздоровчих заходів та під час виконання різноманітних фізичних вправ забезпечуються фізичні навантаження. За допомогою мистецтва та групових музичних сесій здійснюються управління емоціями та нормалізація емоційного стану. Саме на базі наслідування та гармонійної взаємодії будується навчання дітей з РАС. Заняття мають чіткість та структурованість. У навчальному закладі проводяться великі дитячі святкування та заходи.

Програма ґрунтується на «трьох колонах»: фізичній витривалості, емоційній сталості та когнітивній стимуляції, що створює різноманітні можливості для розвитку, такі як розуміння свого тіла, самодисципліна, соціальне вдосконалення, стійкість настрою та досягнення успіху [1].

Сучасні концепції розвитку мовлення у дітей з РАС відображають розуміння складнощів, з якими вони зіштовхуються, а також враховують індивідуальні особливості кожної дитини. Початок інтервенції ще на ранніх етапах розвитку може значно поліпшити мовленнєві навички дітей з РАС. Рання діагностика та вчасна підтримка стимулюють розвиток мовлення. Для дітей, які мають обмежену вербальну мову, важливо навчити їх альтернативним способам спілкування, таким як жести, картки з зображеннями, комунікатори або інші

асистивні технології. Розвиток мовлення відбувається краще в контексті активної комунікативної взаємодії. Важливо створювати сприятливі умови для спілкування, заохочуючи дитину висловлювати свої думки, почуття та потреби.

Підходи до розвитку мовлення повинні бути індивідуалізованими, враховуючи потреби та рівень розвитку кожної конкретної дитини з РАС. Застосування підходів, які враховують індивідуальні особливості дитини, може допомогти максимізувати її прогрес у розвитку мовлення. Деякі програми, такі як Applied Behavior Analysis (ABA) та Picture Exchange Communication System (PECS), здатні ефективно підтримувати розвиток мовлення у дітей з РАС, шляхом систематичного навчання та заохочення до спілкування.

Надання підтримки та навчання батькам та рідним дітей з РАС сприяє підвищенню їхньої здатності до взаємодії та стимулюванню розвитку мовлення у побутовому середовищі. Сучасні концепції розвитку мовлення у дітей з РАС покладають наголос на індивідуальний підхід, ранню інтервенцію, стимулювання комунікативної взаємодії та використання різноманітних методів та програм для підтримки цього процесу.

Дослідники і фахівці надають значення розвитку не лише вербального мовлення, але і невербальних аспектів комунікації у дітей з РАС. Це включає в себе розуміння та використання жестів, міміки обличчя, тіла та інших невербальних сигналів у спілкуванні. Навички розпізнавання та використання таких сигналів можуть бути важливими для успішної соціальної взаємодії дитини з оточуючими.

Крім того, нові технології, такі як мобільні додатки та комп’ютерні програми, створені спеціально для підтримки мовлення у дітей з РАС. Ці інноваційні засоби можуть включати інтерактивні вправи, відео-ігри та інші інтерактивні засоби, які сприяють розвитку мовлення та комунікативних навичок. Також важливо враховувати індивідуальність кожної дитини з РАС, її унікальні потреби та можливості. Процес розвитку мовлення повинен бути гнучким та адаптивним, з урахуванням особистих уподобань та темпу розвитку кожної дитини. Сучасні концепції розвитку мовлення у дітей з РАС покликані

створювати інноваційні та індивідуалізовані підходи для підтримки комунікації та соціальної взаємодії цієї категорії дітей.

Дослідники активно вивчають можливості використання методів інтервенції, що базуються на доказах, для покращення мовленнєвих навичок у дітей з РАС. Це може включати індивідуальні та групові програми, які спрямовані на розвиток різних аспектів мовлення, таких як слухання, мовлення, розуміння та використання мовленнєвих засобів.

Значна увага приділяється використанню технологій у навчальних програмах для дітей з РАС. Інтерактивні програми та додатки можуть надати дітям засоби для вивчення мовленнєвих навичок у цікавий та залучаючий спосіб.

Важливо також пам’ятати про важливість індивідуального підходу та врахування специфічних потреб кожної дитини з РАС. Підхід до інтервенційних програм повинен бути гнучким та адаптивним, щоб враховувати унікальні характеристики кожної дитини. Сучасні концепції розвитку мовлення у дітей з РАС підкреслюють значення індивідуалізованих та інноваційних підходів, використання технологій та врахування специфічних потреб кожної дитини для покращення її мовленнєвих навичок.

Дослідники також досліджують ефективність різних підходів до навчання мовлення у дітей з РАС з урахуванням їхньої індивідуальної специфіки та особливостей. Це може включати застосування засобів підтримки комунікації, таких як альтернативні системи спілкування, сприяючи розвитку ефективних способів вираження потреб та бажань.

Помітний акцент робиться на інтеграції мовленнєвого навчання у різноманітні аспекти повсякденного життя дитини. Це може включати створення сприятливого комунікативного середовища вдома, в дошкільних навчальних закладах та в спільноті, що допомагає підтримувати і розвивати мовленнєві навички дитини в різних ситуаціях.

Нові дослідження також активно досліджують роль родинних інтервенцій у підтримці розвитку мовлення у дітей з РАС. Батьки займають центральне місце в навчальному процесі, і їхня підтримка та участь можуть значно впливати на

успіх програми розвитку мовлення дитини. Сучасні концепції розвитку мовлення у дітей з РАС відображають пошук індивідуалізованих, комплексних та інтегрованих підходів, спрямованих на створення сприятливого середовища для розвитку комунікаційних навичок та підтримки дитини у її соціальній взаємодії та адаптації.

Важливо продовжувати дослідження в галузі розвитку мовлення у дітей з РАС з метою вдосконалення інтервенційних стратегій та програм. Це включає подальше вивчення ефективних методик навчання та підходів до розвитку комунікативних навичок, що дозволить пристосувати їх до індивідуальних потреб кожної дитини.

Крім того, важливо забезпечувати надійну підтримку та навчання батьків і опікунів щодо розвитку мовлення у їхніх дітей з РАС. Родинний контекст відіграє важливу роль у підтримці успішного навчання та розвитку мовлення, тому важливо забезпечити родинам необхідні знання та навички для ефективної підтримки своїх дітей.

Подальший розвиток технологій також може відігравати важливу роль у підтримці розвитку мовлення у дітей з РАС. Розробка нових програмних засобів, мобільних додатків та інших інноваційних технологій може надати додаткові можливості для навчання та практики мовлення в домашніх та навчальних середовищах. Подальший розвиток у галузі розвитку мовлення у дітей з РАС передбачає поєднання наукових досліджень з практичними застосуваннями, враховуючи індивідуальні потреби кожної дитини та забезпечуючи їм всебічну підтримку на шляху до успішної комунікації.

Існує безліч методик, що використовуються для розвитку мовлення у дітей з РАС. Деякі з найбільш відомих та ефективних методик включають:

- *Applied Behavior Analysis (ABA):* АВА є однією з найбільш досліджених та ефективних методик для дітей з РАС. Ця методика базується на принципах поведінкової терапії і використовує систематичні методи для навчання нових навичок та зменшення небажаної поведінки. АВА може бути ефективною для розвитку мовлення, включаючи вербальне спілкування та інші форми

комунікації. АВА є поведінковою терапією, яка використовує систематичний аналіз та застосування принципів навчання для зміни поведінки. Цей підхід застосовується для навчання нових навичок, у тому числі мовлення, та зменшення небажаної поведінки. АВА може бути використаний для навчання дітей з РАС вербальному спілкуванню, включаючи розвиток мовлення, збільшення словникового запасу та використання функціональних мовленнєвих виразів.

- *Picture Exchange Communication System (PECS)*: PECS – це структурована програма, що використовує зображення для навчання дітей з РАС спілкуватися. Діти вчаться обмінюватися картками з зображеннями, щоб висловлювати свої потреби, бажання та думки. PECS може бути корисним для дітей, які мають обмежену вербальну мову. PECS – це програма, яка використовує картки з зображеннями для сприяння спілкуванню дітей з РАС. Діти вчаться обмінюватися картками, щоб висловлювати свої потреби, бажання та думки. PECS допомагає дітям з РАС розвивати комунікативні навички, використовуючи візуальні засоби, такі як зображення, для спілкування та вираження своїх потреб.

- *Використання соціальних ігор та рольових ситуацій*: Цей підхід базується на створенні ситуацій, що стимулюють спілкування, де дитина може практикувати мовлення у відповідному контексті. Відтворення реальних ситуацій спілкування допомагає дитині розвивати комунікативні навички та розуміння соціальних конвенцій. Цей підхід базується на створенні ситуацій, що сприяють спілкуванню, де діти можуть практикувати мовлення у відповідному контексті. Відтворення реальних ситуацій спілкування допомагає дітям з РАС розвивати комунікативні навички та розуміння соціальних конвенцій. Соціальні ігри та рольові ситуації можуть допомагати дітям з РАС відчувати себе комфортно в різних соціальних ситуаціях та навчати їх ефективно взаємодіяти з іншими людьми.

- *Технології підтримки комунікації (AAC):* Це включає в себе використання альтернативних засобів спілкування, таких як комунікатори,

комп'ютерні програми або мобільні додатки, для допомоги дітям з РАС виражати свої думки, потреби та бажання. ААС використовує альтернативні засоби спілкування, такі як комунікатори або програми для комп’ютерів, для допомоги дітям з РАС виражати свої думки, потреби та бажання. ААС надає дітям з РАС засоби для спілкування, коли вербальне мовлення є важким або неможливим. Це може включати використання символів, зображень або звуків для вираження мовленнєвих потреб.

- *Використання мовних моделей*: Цей метод включає повторення слів або фраз, що сказані дитиною, з метою підтримки її у навчанні мовлення та розвитку словникового запасу.

Ці методики можуть бути використані окремо або в поєднанні з іншими підходами в залежності від індивідуальних потреб кожної дитини та її рівня розвитку. Важливо пам’ятати, що ефективність будь-якої методики може залежати від індивідуальних особливостей дитини та контексту її навчання.

Дослідники активно вивчають та розробляють нові підходи та методики для покращення комунікативних навичок у дітей з РАС. Одним з напрямків є розвиток інтерактивних комп’ютерних програм та мобільних додатків, спрямованих на навчання мовлення та комунікативних навичок. Ці технології можуть бути особливо корисними для дітей, які виявляють інтерес до електронних пристроїв та комп’ютерних ігор.

Крім того, деякі нові методики базуються на принципах забезпечення структурованого середовища та поетапного навчання. Наприклад, програма «More Than Words» розроблена спеціально для навчання батьків ефективним стратегіям спілкування зі своїми дітьми з РАС та підтримки їхнього розвитку мовлення. Програма «More Than Words» надає батькам інструменти та навички для створення сприятливого середовища для розвитку мовлення у дітей з РАС та підтримки їхнього комунікативного розвитку.

Також вивчаються та впроваджуються методики, які активно використовують ігровий підхід до навчання. Гра – це природний спосіб для дітей вивчати та експериментувати з мовленням, тому ігрові методики можуть бути

ефективними для стимулювання розвитку мовлення у дітей з РАС.

Нарешті, важливо наголосити на значенні індивідуального підходу до кожної дитини з РАС. Через розуміння їхніх унікальних потреб та здібностей, фахівці можуть створити персоналізовані програми та методики, які найбільш ефективно сприятимуть розвитку їхнього мовлення та комунікативних навичок. Невпинне дослідження та розвиток нових підходів та методик дає надію на подальше покращення розвитку мовлення у дітей з РАС та підвищення їхньої якості життя.

Багато сучасних концепцій розвитку мовлення відділяють значення врахування широкого спектру факторів, які впливають на мовленнєвий розвиток дитини. Визнання впливу культурних та соціальних чинників на мовленнєвий розвиток включає усвідомлення значення мовного середовища, мовних традицій та звичаїв у розвитку мовлення дитини. Сприяння активній участі батьків, опікунів та інших дорослих як активних партнерів у розвитку мовлення дитини. Це означає надання дорослими зразків високоякісного спілкування та активне стимулювання мовленнєвого розвитку у різних контекстах. Забезпечення доступу до ефективних програм розвитку мовлення для дітей з різними типами потреб, включаючи дітей з РАС та іншими розладами спектра аутизму. Це включає розробку адаптивних стратегій та інструментів, що враховують індивідуальні потреби кожної дитини.

Сучасні програми розвитку мовлення акцентують увагу на досягненні важливих вікових мілок у розвитку мовлення, таких як перших слів, формування речень, розширення словника тощо. Це допомагає відстежувати прогрес у мовленнєвому розвитку та вчасно вживати заходів при необхідності.

Ці концепції допомагають розуміти мовленнєвий розвиток як складний процес, що включає в себе взаємодію між багатьма факторами. Вони сприяють розробці більш ефективних та збалансованих програм розвитку мовлення, спрямованих на максимальне задоволення потреб кожної дитини.

Важливо звернути увагу на інноваційні підходи та технології, що активно використовуються для покращення розвитку мовлення у дітей:

- Використання віртуальної реальності (VR): VR може створювати імерсивне середовище, в якому діти можуть взаємодіяти з різними сценаріями та персонажами, що сприяє розвитку мовлення через візуальні та аудіальні засоби.

- Застосування штучного інтелекту (AI): Системи зі штучним інтелектом можуть аналізувати мовлення дітей та надавати індивідуалізовані рекомендації та вправи для його поліпшення.

- Мультимедійні інтерактивні ігри та додатки: Розробка спеціалізованих ігрових додатків та програм, які поєднують в собі розваги та навчання, сприяє активному вивченню мовлення та комунікативних навичок.

- Телемедицина та віддалена підтримка: Застосування телекомунікаційних технологій дозволяє фахівцям у галузі розвитку мовлення надавати консультації та підтримку дитині та її сім'ї навіть на відстані.

- Електронні засоби комунікації (AAC): Розробка новітніх пристроїв та програм для підтримки альтернативних методів комунікації забезпечує більш широкий доступ до засобів спілкування для дітей з РАС.

Ці інноваційні підходи допомагають розширити можливості та ефективність програм розвитку мовлення, забезпечуючи більш гнучкі та індивідуалізовані підходи до навчання. Вони відкривають нові можливості для залучення дітей до процесу навчання та стимулюють їх розвиток мовлення в ігровій та цікавій формі.

Отже, у сучасній практиці розвитку мовлення у дітей, особливу увагу приділяють індивідуальному підходу, ранній інтервенції, використанню інноваційних технологій та активній участі батьків та спеціалістів. Завдяки вищезазначеним підходам та методикам, діти з різними мовленнєвими потребами мають можливість отримати ефективну підтримку у розвитку своїх комунікативних навичок, що сприяє їхньому повноцінному включенню в соціум та покращує їхню якість життя.

1.3 Особливості використання гри у корекційній практиці

Гра може відігравати важливу роль у корекційній практиці з дітьми дошкільного віку, які мають розлад аутистичного спектра (РАС). Особливості використання гри у корекційній роботі з дітьми з дошкільного віку із аутизмом включають соціальну взаємодію, розвиток мовлення, сенсорний розвиток, структурованість та повторення, розвиток імітаційних навичок, індивідуалізацію підходу, використання візуальних засобів та врахування інтересів.

Гра може стати важливим інструментом для розвитку соціальної взаємодії. Дитина може вивчати правила взаємодії, навички спілкування та розвивати взаємодію з оточуючими, гра може стимулювати розвиток мовлення шляхом використання слів, опису подій, імітації звуків та вираження почуттів. Використання різних текстур, форм, кольорів у грі сприяє сенсорному розвитку дітей з РАС.

Гра допомагає у створенні структурованого середовища з чіткими правилами, що є важливим для багатьох дітей з РАС. Повторення може допомагати закріплювати навички. Гра може включати ситуації, які сприяють розвитку імітаційних навичок, що є важливим для аутистичних дітей, а також дає можливість індивідуалізувати підхід до кожної дитини з РАС, враховуючи її уподобання та індивідуальні особливості. Використання візуальних засобів у грі, таких як картки зображень або графічні інструкції, може полегшити розуміння завдань для дітей з РАС. Гра може бути побудована на основі конкретних інтересів дитини, що допомагає залучити її у навчальний процес.

Важливо враховувати індивідуальні особливості кожної дитини з РАС та адаптувати ігри відповідно до їх потреб і рівня розвитку. Також корисно включати батьків у гральний процес для забезпечення подальшої практики та підтримки вдома.

Розвиток ігрової активності тісно пов’язаний із розвитком комунікації. Діти із РАС не проявляють потреби у тому, щоб навчатися стратегіям спілкування. Але все ж таки треба намагатися це робити, бо без соціалізації такі

діти не отримають жодного результату. Гра є найбільш ефективним засобом для розвитку соціальної взаємодії та комунікації у дітей із аутизмом [2].

Діти із РАС часто проявляють спокій під час ігор, «застряючи» на одному предметі, багато разів повторюють одні й ті ж дії та сюжетна лінія зазвичай відсутня під час ігор. Тому дуже важливо навчати дітей предметно-ігровим діям, які мають базу на їхніх власних інтересах. Для початку, таким дітям, слід грати лише з такими іграшками, які оберуть вони самі, і бажано не вводити нові предмети відразу. Також слід коментувати декілька разів свою дію з предметом.

Багато уваги слід звернути на те, що початкову гру з дітьми, які мають розлади аутистичного спектра треба проводити індивідуально, а вже коли дитина засвоїть основи функціональної гри, можна гратися у невеликому дитячому колективі і таким чином, розвивати спілкування дітей один з одним. За допомогою ігор можна формувати соціальні норми міжособистісних стосунків, а також вводити до різних професій та закріплювати сімейні та особистісні відносини.

Звичайна гра такої дитини на самому початку корекційної роботи може бути фундаментом для початку будування взаємодії з нею, так як іншого способу не існує.

Для того, щоб навчитися застосовувати можливості гри, яка повторюється під час занять, потрібно розібратися в її корінних. Чому ж дитина з розладом постійно повторює одні й ті ж самі дії? Проаналізувавши низку наукових праць, в яких зображено результати спостережень за дитиною з РАС, можна мати припущення, що для дошкільника такі дії є чимось впевненим і комфортним, оскільки для дитини все вже заздалегідь відомо, а також, дитина відчуває неймовірне задоволення від цього.

В іграх, які вимагають використання комунікації, кожна дитина отримує увагу усіх однолітків. Такі ігри дозволяють відчути власну значущість у колективі, а також подивитися на себе з інших сторін. Коли лунає власне ім’я із вуст оточення, то у дитини це викликає добрі та позитивні емоції та спонукає до відносин з іншими дітьми. Коли дитина чує чітке та голосне звучання власного

імені, вона переборює боязкість, відчуває в собі сили та впевненість [18].

Використання ігор у корекційній практиці має свої особливості, які можуть значно полегшити процес навчання та розвитку дітей з різними особливостями розвитку:

- Мотивація та зацікавленість: Ігри надають дітям можливість вчитися та розвиватися через ігровий процес, що стимулює їхню мотивацію та зацікавленість. Важливо обирати ігри, які відповідають індивідуальним інтересам та потребам кожної дитини.

- Соціальна взаємодія: Багато ігор сприяють розвитку соціальних навичок, таких як співпраця, спілкування та робота в команді. Це особливо корисно для дітей з аутизмом або іншими розладами спектра аутизму, які можуть мати складнощі у встановленні контакту з іншими людьми.

- Розвиток когнітивних навичок: Багато ігор сприяють розвитку когнітивних функцій, таких як увага, пам’ять, логіка та мислення. Це може бути особливо корисно для дітей з порушеннями розвитку, які можуть мати проблеми у цих областях.

- Індивідуалізація та адаптація: Ігри можуть бути легко адаптовані до індивідуальних потреб та можливостей кожної дитини. Це дозволяє вчителям та спеціалістам забезпечити найбільш ефективне навчання для кожного учня.

- Емоційне благополуччя: Гра є природним інструментом для вираження емоцій та розвантаження стресу. Вона може сприяти підвищенню самоповаги, зниженню тривоги та покращенню емоційного благополуччя дітей.

Важливо обирати ігри, які мають конкретні цілі та завдання, які сприяють розвитку конкретних навичок або подоланню конкретних труднощів дитини. Використання різноманітних ігор дозволяє забезпечити дітям різноманітні досвіди та можливості для розвитку різних навичок та здібностей. Ігри можуть бути використані як частина систематичної та послідовної програми навчання, де кожна гра побудована на попередній та підготовлює до наступної.

Важливо залучати батьків та опікунів до ігрових активностей та ділитися з ними інформацією про ігри, які можна використовувати вдома для підтримки

навчання та розвитку дитини. Важливо систематично оцінювати ефективність використання ігор у корекційній практиці та моніторити прогрес розвитку дітей з урахуванням їх взаємодії з ігровими активностями. Використання ігор у корекційній практиці може бути дуже корисним, якщо вони використовуються систематично, з урахуванням потреб та можливостей кожної дитини. Ігри можуть стати потужним інструментом для стимулювання розвитку, підвищення мотивації та сприяння позитивному досвіду навчання.

Також треба звертати увагу на індивідуальність кожної дитини та унікальність її потреб та можливостей. Не всі ігри або методики будуть однаково ефективними для всіх дітей, тому важливо постійно адаптувати підходи та шукати ті, які найкраще підходять для кожної конкретної ситуації.

Додатково, ігри можуть використовуватися як інструмент для сприяння взаємодії між дитиною та її рідними, друзями або вихователями. Це може підвищити якість взаємодії та сприяти загальному соціальному розвитку дитини.

Нарешті, важливо пам’ятати, що ігри повинні бути не лише цікавими та кумедними, але й мають мати конкретну педагогічну мету. Кожна гра повинна спрямовуватися на досягнення певних навчальних або розвивальних цілей, що дозволить максимально ефективно використовувати час та ресурси.

Регулярне оцінювання та ефективне використання ігор у корекційній практиці може включати збір зворотнього зв’язку від дітей, батьків та інших учасників процесу, спостереження за змінами у навчальних досягненнях та соціальному розвитку, а також аналіз результатів тестувань та оцінювань.

Крім того, важливо здійснювати постійне професійне самовдосконалення вчителів та спеціалістів у галузі корекційної педагогіки. Це може включати участь у тренінгах, семінарах та конференціях, вивчення наукової літератури та обмін досвідом з колегами.

Треба пам’ятати про значення творчості та гнучкості у використанні ігор у корекційній практиці. Кожна дитина є унікальною, і її потреби та можливості можуть змінюватися з часом. Тому вчителі та спеціалісти повинні бути готові адаптувати свої методи та підходи відповідно до індивідуальних потреб кожної

дитини.

Також враховувати принцип доступності та інклюзивності у використанні ігор у корекційній практиці. Це означає створення умов, в яких кожна дитина, незалежно від її особливостей розвитку чи фізичних можливостей, може брати участь у грі та отримувати від неї задоволення та користь. Крім того, важливо підтримувати співпрацю та взаємодію з батьками та опікунами дітей. Батьки можуть бути важливими партнерами у процесі виховання та навчання, а їхні знання про свою дитину може допомогти вчителям та спеціалістам забезпечити індивідуалізований та ефективний підхід.

Важливо пам’ятати про значення позитивного підходу та підтримки в процесі навчання. Створення сприятливої та дружньої атмосфери може сприяти більш успішному використанню ігор у корекційній практиці та досягненню більш високих результатів у розвитку дітей. Використання ігор у корекційній практиці є важливим елементом стимулювання навчання та розвитку дітей з різними особливостями. Правильно обрані та адаптовані ігри можуть стати потужним інструментом для досягнення педагогічних цілей та покращення якості навчання та життя дітей. Забезпечення постійною підтримкою та навчальною практикою для вчителів та спеціалістів, які працюють з дітьми в корекційній сфері може включати проведення спеціалізованих тренінгів, майстер-класів та семінарів з питань використання ігор у корекційній роботі, а також обмін досвідом та кращими практиками.

Важливо регулярно оновлювати та розширювати асортимент ігор та методик, враховуючи останні наукові відкриття та інновації у галузі корекційної педагогіки. Це дозволить працівникам корекційних закладів підтримувати актуальність та ефективність своєї роботи. Також треба висвітлювати та поширювати інформацію про користь та ефективність використання ігор у корекційній роботі серед широкого загалу вчителів, батьків та громадськості. Це сприятиме більшому розповсюдженню позитивного досвіду та сприятиме підвищенню рівня усвідомленості про важливість ігрового підходу в розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Розвиток корекційної практики у сфері освіти потребує системної підтримки та постійного вдосконалення методів та підходів. Використання ігор у цьому контексті виявляється не лише ефективним інструментом, а й ключовим елементом підвищення якості навчання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Ігри відіграють важливу роль у розвитку дітей з різними особливостями та потребами, включаючи дітей з розладами спектра аутизму, порушеннями мовлення, а також іншими особливостями розвитку:

- Соціальні ігри: Ці ігри сприяють розвитку навичок спілкування, співпраці та взаємодії з іншими. Вони допомагають дітям з РАС або іншими розладами у розвитку соціальних навичок, таких як встановлення контакту з очі в очі, взаємне врахування та розуміння емоцій. Наприклад, створення ігрових сценаріїв, де дитина грає роль клієнта в кафе, покупця в магазині або пацієнта в лікаря. Такі ігри вчать розпізнавати інші ролі і потреби, краще розуміти правила та структуру взаємодії, а також інтегрують дитину в імітаційне середовище, яке наближене до реального. Таким чином, дитина опановує основні соціальні ролі, розвиває мовленнєві навички і навчається реагувати на запити інших, усвідомлювати послідовність дій у різних ситуаціях.

- Мовні ігри: Ці ігри сприяють розвитку мовлення та мовленнєвої взаємодії. Вони можуть включати словесні ігри, римування, імітацію різних звуків та діалогів. Для дітей з порушеннями мовлення ці ігри можуть бути ефективним засобом для покращення артикуляції, розуміння мови та вживання слів. Наприклад, гра «Що змінилося?»: дитина розглядає ряд предметів, потім один предмет забирають або змінюють. Дитина описує, що саме змінилося. Це розвиває мовленнєву активність, стимулює розвиток пам’яті та концентрації. Або ж гра «Що на малюнку?»: дитина описує об’єкт, його властивості та дії. Це корисно для тренування описового мовлення, формування активного словника та розвитку зв’язного мовлення.

- Когнітивні ігри: Ці ігри сприяють розвитку когнітивних навичок, таких як увага, пам’ять, логіка та мислення. Вони можуть включати головоломки,

логічні завдання, розв’язання проблем та інші активності, які стимулюють мозкову діяльність. Наприклад, «Доміно», «Пазли», прості ігри з кубиком або карткові ігри, які мають чіткі правила. Дитина вчиться дотримуватися правил, чекати своєї черги, терпляче взаємодіяти з іншим гравцем, розуміти послідовність і наслідки дій. Це також допомагає розвивати увагу, навички концентрації і послідовність мислення.

- Сенсорні ігри: Ці ігри сприяють розвитку сенсорних навичок та сприйняття. Вони можуть включати в себе різноманітні матеріали для дотику, запаху, звуку та зору, які допомагають дітям з різними особливостями розвитку отримувати інформацію про навколишній світ через різні сенсорні канали. Ігри з водою, піском, глиною, різними текстурами (ворсистими, м’якими, липкими) допомагають дитині поступово зменшувати страх або негативні реакції на сенсорні подразники. Таким чином у дитини поліпшується сенсорна інтеграція, розвиток дрібної моторики, можливість відчувати себе у комфортному середовищі та знизити рівень тривожності.

- Рухливі ігри: Ці ігри сприяють розвитку моторики, координації та рухових навичок. Вони можуть включати різноманітні фізичні вправи, танці, імітацію тварин та інші активності, які стимулюють рух та активність. Наприклад, гра «Спіймай м’яч»: діти стають у коло й по черзі кидають м’яч один одному. Завдання – ловити м’яч і називати своє ім’я або просте слово (наприклад, колір або фрукт). Таким чином, у дитини відбувається розвиток уваги, швидкості реакції, моторики, покращення комунікації. Для дітей з РАС гра може допомогти розвинути довіру до інших і вчить зорово-моторній координації. Гра «Світлофор»: ведучий каже «зелений», і всі діти починають рухатися. На команду «жовтий» – вони рухаються повільніше, а на «червоний» – повинні зупинитися. У дитини відбувається розвиток самоконтролю, вміння розуміти і дотримуватись правил, регулювати свою швидкість і контролювати імпульси.

Ці типи ігор можуть бути адаптовані для використання з різними групами дітей з різними потребами та рівнями розвитку. Крім того, важливо обирати ігри, які відповідають індивідуальним інтересам та потребам кожної дитини, щоб

забезпечити найбільш ефективне навчання та розвиток.

Ігрова терапія – це форма терапії, де ігри використовуються як засіб для розвитку, відновлення та підтримки фізичного та психічного здоров'я дитини. Вона може включати в себе різні типи ігор, а також елементи творчості та вираження емоцій через ігровий процес. Ігри можуть бути використані для подолання труднощів, з якими зіштовхуються діти з РАС. Наприклад, ігри на вчителів взаємодії можуть допомогти дітям навчитися впізнавати та розуміти емоції, а ігри на розвиток мовлення можуть покращити комунікативні навички.

Важливо враховувати роль родини в корекційному процесі. Ігри можуть бути використані для залучення батьків та інших членів родини до активної участі у розвитку дитини з РАС, а також для підтримки сімейного взаєморозуміння та спілкування. Важливо систематично моніторити та оцінювати прогрес дитини під час корекційного процесу через ігри, щоб вчасно внести необхідні зміни в програму та методику роботи. Технологічні ігри та програми можуть бути ефективними в корекційній практиці з дітьми з РАС. Наприклад, інтерактивні додатки та комп'ютерні ігри можуть стимулювати увагу, сприяти розвитку моторики та когнітивних навичок. Ігри можуть бути використані як частина програми АВА для засвоєння та закріплення цих навичок, також можуть допомогти дітям з РАС вчитися контролювати свої емоції та поведінку. Наприклад, ігри, що вимагають стратегій планування та розв'язання проблем, можуть сприяти розвитку цих навичок. Для дітей з РАС, які мають труднощі у розумінні соціальних ситуацій та емоцій інших людей, ігри можуть бути цінним інструментом. Наприклад, рольові ігри можуть допомогти їм вчитися розпізнавати та імітувати емоції. Ці аспекти доповнюють раніше наведені особливості та можуть бути використані для розширення інтеграції ігор у корекційну практику з дітьми з РАС.

Отже, використання ігор у корекційній практиці є ефективним та корисним інструментом для підтримки навчання та розвитку дітей з різними особливостями розвитку. Важливо пам'ятати про індивідуальні потреби кожної дитини та обирати ігри, які відповідають їхнім потребам та можливостям.

РОЗДІЛ 2
ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ З РАС ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР

2.1. Система дидактичних ігор для розвитку мовлення дітей із аутизмом

Розлади аутистичного спектра (РАС) є серйозною проблемою у сфері дитячої психології та логопедії. Однією з найбільших складностей у роботі з дітьми з аутизмом є їхня мовленнєва недостатність. Ці діти часто демонструють значні труднощі в розвитку вербальної комунікації, в тому числі у сфері розуміння і використання мови, а також у соціальній взаємодії. Мовленнєві порушення можуть варіюватися від повної відсутності мовлення до порушення його граматичної структури, артикуляційних проблем і фонетичних помилок.

У цьому контексті надзвичайно важливою є робота логопеда, яка спрямована на корекцію мовленнєвих порушень у дітей з аутизмом. Одним з найбільш ефективних методів, що використовується в роботі з такими дітьми, є дидактичні ігри. Гра – це природний спосіб взаємодії дітей з навколишнім світом, тому її використання у навчальному процесі сприяє легшому сприйняттю та засвоєнню знань. Дидактичні ігри створюють сприятливе середовище для розвитку мовлення, мотивують дітей до активної взаємодії та надають можливість коригувати мовленнєві порушення у невимушеній формі.

Питання мовленнєвого розвитку дітей з аутизмом є надзвичайно актуальним через зростання кількості діагностованих випадків аутизму у світі. За статистикою, поширеність аутизму зросла на 178% за останні два десятиліття, що робить корекцію мовленнєвих порушень серед дітей цієї категорії одним із пріоритетних напрямків сучасної логопедії та спеціальної педагогіки.

Мовленнєві порушення у дітей з РАС можуть бути різної складності, починаючи від легких форм затримки мовленнєвого розвитку і закінчуючи

повною відсутністю мовлення (мутизм). Тому логопедична робота з такими дітьми потребує систематичного і комплексного підходу, що включає роботу не лише з мовленнєвими аспектами, а й із загальним когнітивним, емоційним і поведінковим розвитком дитини.

Діти з розладами аутистичного спектра мають специфічні особливості у мовленнєвому розвитку. Однією з характерних ознак є затримка або повна відсутність мовлення у ранньому віці. Навіть у тих дітей, які розвивають вербальні навички, часто спостерігаються ехолалія (автоматичне повторення слів чи фраз), використання мовлення поза соціальним контекстом або вкрай обмежений словниковий запас.

Такі діти можуть мати труднощі з розумінням абстрактних понять, образних виразів та емоційного забарвлення мови. Їхня мовленнєва діяльність зазвичай зосереджена на конкретних ситуаціях і часто супроводжується неправильним використанням граматичних конструкцій, наприклад, помилкове вживання займенників або невміння будувати повні речення. Окрім того, багато дітей з аутизмом демонструють труднощі в артикуляції, що також впливає на якість їхнього мовлення.

Соціальна взаємодія є однією з найголовніших проблем дітей з аутизмом. Вони часто уникають контактів з оточуючими, не прагнуть до спілкування і демонструють стереотипні форми поведінки, що утруднює розвиток комунікативних навичок. Це призводить до того, що мовленнєвий розвиток таких дітей значно відстає від норми. Відсутність комунікативної мотивації ускладнює процес корекції мовлення, оскільки діти можуть не реагувати на спроби вступити у вербальну взаємодію.

У таких випадках дидактичні ігри можуть стати ключовим інструментом для розвитку мовленнєвих навичок і соціалізації. Вони сприяють формуванню у дітей зацікавленості у процесі спілкування, допомагають подолати бар'єри у спілкуванні та стимулюють активну мовленнєву діяльність.

Мовленнєві порушення у дітей з аутизмом можуть мати значний вплив на загальний розвиток дитини. Відсутність мовленнєвої взаємодії ускладнює

процес навчання, засвоєння нових знань і навичок, інтеграцію у соціум. Оскільки мова є основним засобом комунікації, її порушення призводить до значних труднощів у соціальному та емоційному розвитку.

Діти, які не володіють мовленням або використовують його недостатньо, часто відчувають фрустрацію, що може проявлятися у вигляді проблемної поведінки, агресії або соціального відчуження. Також вони мають менше можливостей для самовираження, що впливає на їхню самооцінку і загальний емоційний стан.

Корекція мовлення у дітей з аутизмом має бути комплексною та індивідуальною, з урахуванням особливостей кожної дитини. Важливою складовою цієї роботи є розвиток мотивації до спілкування, розвиток фонематичного слуху, артикуляційної моторики, лексико-граматичних навичок та збагачення словникового запасу. Основною метою є створення сприятливих умов для розвитку комунікативних навичок через дидактичні ігри.

Дидактична гра – це спеціально організована діяльність, яка поєднує навчання і гру. Головною метою такої гри є розвиток у дітей нових знань, умінь і навичок у невимушеній формі. Гра сприяє розвитку інтелектуальних, емоційних і комунікативних здібностей, а також стимулює активну мовленнєву діяльність.

У роботі з дітьми з аутизмом дидактичні ігри особливо цінні, оскільки вони дозволяють дитині засвоювати матеріал через діяльність, яка є для неї природною та цікавою. Дидактичні ігри можуть включати різні завдання, що сприяють розвитку артикуляції, фонематичного слуху, розуміння мови, побудови граматичних конструкцій та інших аспектів мовлення.

Основною метою використання дидактичних ігор є розвиток у дітей з аутизмом комунікативних навичок, покращення їхнього мовленнєвого розвитку та соціальної взаємодії. Через гру діти вчаться правильно будувати речення, використовувати нові слова, розвивати логічне мислення і сприймати мовлення інших. Гра створює природні ситуації для комунікації, де дитина може відчути себе впевнено і комфортно. У процесі гри вона вчиться слухати, розуміти інших

та будувати власні висловлювання, що сприяє формуванню соціальної взаємодії та комунікативних умінь.

Дидактичні ігри є надзвичайно важливим елементом у системі корекції мовлення дітей з аутизмом. Вони дозволяють ефективно стимулювати мовленнєвий розвиток, покращувати комунікативні навички та сприяти соціальній інтеграції таких дітей. Грамотно підібрані ігри можуть не тільки розвивати мовлення, але й створювати мотивацію для спілкування, допомагаючи дітям відчувати себе частиною колективу і отримувати позитивні емоції від взаємодії з іншими.

Дидактичні ігри для дітей з аутизмом сприяють активному включенню в мовленнєву діяльність за допомогою стимуляції емоцій. Наприклад, багато дітей з РАС, незважаючи на свою низьку емоційну взаємодію, відчувають значне полегшення та задоволення від передбачуваних і повторюваних дій. Ігри, що мають структуру, чіткі правила та багаторазове повторення, є не тільки корисними для розвитку мовлення, але й сприяють стабілізації емоційного фону дитини, що є основою для її подальшого соціального розвитку.

Окрім вербальної взаємодії, дидактичні ігри можуть включати елементи невербальної комунікації, що також має велике значення для дітей з аутизмом. Багато з них сприймають інформацію краще через візуальні та тактильні канали, тому важливо включати ігри, де дитина може комунікувати за допомогою жестів, карток або предметів. Наприклад, ігри типу «Що це?» можуть включати зображення різних предметів, які дитина повинна вказати або назвати.

Система дидактичних ігор для розвитку мовлення у дитини з РАС включає комплекс завдань, які розвивають зв’язне мовлення, збагачують словниковий запас, розвивають фонематичний слух та комунікативні навички. Ігри для збагачення та активізації словникового запасу потрібні для того, щоб розширити кількість слів, які дитина розуміє і може активно використовувати в мовленні. У дітей з РАС часто спостерігається обмежений словниковий запас і труднощі у використанні нових слів у відповідних контекстах. Тому, такі ігри як «Що в коробці?» та «Знайди схоже» допоможуть розвинути навички групування,

навички називання предметів та асоціативного мислення, активізувати словниковий запас, розвивається точність мовлення та покращується комунікація.

Ігри для формування фразового мовлення потрібні для того, щоб навчити дитину з РАС будувати і використовувати прості речення для висловлення своїх думок і потреб. Фразове мовлення є наступним кроком після освоєння окремих слів і допомагає дитині почати формулювати більш структуровані висловлювання, що є необхідним для комунікації та розвитку зв'язного мовлення. Наприклад, гра «Склади речення»: картки із зображеннями предметів та дій розкладають перед дитиною, і вона має скласти речення, описуючи картку або гра «Хто що робить?»: на картках зображені персонажі, які виконують різні дії. Дитина має назвати, хто і що робить (наприклад, «дівчинка читає»).

За допомогою таких ігор дитина починає розуміти, як об'єднувати окремі слова в фрази, де кожне слово має своє місце і функцію (наприклад, хто виконує дію, що саме відбувається). Через ігри дитина вчиться, що речення має певний порядок слів та значення, що важливо для формування зрозумілого мовлення. Фразове мовлення дозволяє дитині відповідати на запитання, просити про щось або ділитися інформацією – що є початковим етапом для ведення діалогу. Діти засвоюють базові граматичні структури, такі як використання дієслів, іменників та простих прикметників, що полегшує побудову правильних фраз.

Ігри для розвитку зв'язного мовлення потрібні, щоб навчити дитину з РАС формулювати більш розгорнуті висловлювання, послідовно передавати інформацію, виражати свої думки і будувати зв'язні розповіді. Це важливий етап у мовленнєвому розвитку, оскільки зв'язне мовлення є основою для складної комунікації, здатності розуміти й розповідати історії та брати участь у бесідах. Наприклад, гра «Розкажи історію»: перед дитиною розкладають серію карток із зображеннями подій (наприклад, хлопчик грається, падає, іде додому). Завдання – скласти послідовну історію. Або гра «Секретні фотографії»: дитині показують картки з різними об'єктами або подіями, але не всі одразу. Її завдання – описати, що могло би бути далі на наступних картках або що відбулося перед зображеною

ситуацією.

За допомогою цих ігор дитина вчиться передавати свої думки так, щоб вони були зрозумілі іншим, починаючи від простої розповіді про побутові ситуації і до складних історій. Дитина розуміє, що будь-яка історія має початок, розвиток і кінець, і вчиться дотримуватися цієї послідовності. Через зв'язне мовлення дитина вчиться не тільки розповідати про свої враження чи події, а й повідомляти про конкретну інформацію у зрозумілому для слухача форматі. У зв'язних розповідях дитина вчиться розуміти різні ролі персонажів, дії та емоції, що сприяє кращій орієнтації у соціальних ситуаціях. Діти розширюють уяву, коли придумують продовження для сюжетів або вигадують власні історії, що підвищує їхню креативність та розвиває абстрактне мислення.

Ігри для розвитку фонематичного слуху спрямовані на те, щоб навчити дитину з РАС розрізняти звуки мови, розпізнавати окремі фонеми та правильно їх відтворювати. Розвиток фонематичного слуху є важливим для розуміння і правильної вимови слів, а також для опанування навичок читання та письма. Гра «Вгадай звук»: ведучий видає звуки (плескання, стукіт) або використовує прості інструменти. Дитина має вгадати, що це за звук і звідки він лунає. Гра «Ланцюжок слів»: Дорослий вимовляє слово, а дитина повинна продовжити ланцюжок, знаходячи слово, яке починається на останню літеру попереднього.

Дитина вчиться розпізнавати різницю між звуками, які можуть бути схожими (наприклад, [б] і [п], [с] і [з]), що важливо для правильної вимови. Такі ігри допомагають дитині навчитися виокремлювати звуки в словах, розпізнавати перший і останній звук, що є основою для подальшого звукового аналізу в читанні та письмі. Розпізнаючи різні звуки, дитина краще розуміє нові слова, правильно запам'ятовує їх звучання і вимову, що сприяє збільшенню активного словника. У процесі ігор дитина розвиває здатність уважно слухати та сприймати звуки, що покращує її здатність розуміти мовлення оточуючих. Завдяки розвитку фонематичного слуху дитина вчиться правильно вимовляти звуки, коректно відтворюючи почуті слова.

Ігри для розвитку граматичних навичок спрямовані на те, щоб допомогти

дитині з РАС опанувати правильне використання граматичних форм слів, побудову речень та засвоєння правил узгодження слів у реченнях. Розвиток граматичних навичок є важливим для того, щоб дитина могла грамотно формулювати свої думки, розуміти мову інших та успішно спілкуватися. Гра «Знайди зайве»: дитині показують серію карток, де на кожній картці – кілька предметів, один із яких зайвий. Дитина повинна визначити, який саме предмет не підходить. Гра «Чарівні слова»: на столі картки з окремими словами, з яких потрібно скласти правильне речення або коротку історію.

Дитина вчиться правильно змінювати слова відповідно до контексту (наприклад, «велика собака» замість «великий собака»), що покращує її мовлення. Дитина практикує структуру речень, порядок слів та узгодження, що є основою для створення логічних і зрозумілих висловлювань. Ігри допомагають дитині засвоювати, наприклад, минулий, теперішній і майбутній час дієслів, множину іменників, що робить мовлення точнішим і зрозумілішим. Дитина навчається використовувати різноманітні мовні конструкції, що дозволяє уникати шаблонного мовлення та виражати свої думки багатше і різноманітніше. Опанування граматичних форм допомагає дитині краще розуміти звернення і запитання оточуючих, що полегшує взаємодію та комунікацію.

Сенсомоторні ігри, які поєднують сенсорні враження та рухову активність, є важливим інструментом у корекційній практиці для дітей з розладом аутистичного спектра (РАС). Ці ігри можуть значно вплинути на розвиток дітей, оскільки вони сприяють комплексному розвитку різних навичок, включаючи моторні, сенсорні, соціальні та когнітивні.

Розвиток моторних навичок у дітей з розладом аутистичного спектра (РАС) є важливим аспектом їхнього загального розвитку. Моторні навички поділяються на грубі та дрібні, і кожен з цих типів має свої специфічні особливості та значення.

1. Грубі моторні навички пов’язані з використанням великих груп м’язів для виконання основних фізичних дій, таких як ходьба, біг, стрибки, лазіння, балансування і координація рухів. Регулярна фізична активність допомагає

зміцнити м’язи, покращити витривалість і загальну фізичну форму. Це має велике значення для дітей, які часто мають обмежену активність через труднощі в координації. Діти з РАС можуть бути менш активними, що підвищує ризик розвитку ожиріння. Сенсомоторні ігри сприяють фізичній активності, що допомагає підтримувати здорову вагу. Заняття, які вимагають стрибків, бігу або лазіння, допомагають дітям розвивати координацію рухів, що є критично важливим для їхньої щоденної діяльності.

2. Дрібні моторні навички пов’язані з використанням малих груп м’язів, особливо рук і пальців, для виконання точних рухів, таких як письмові навички, малювання, використання ножиць і маніпуляції з дрібними предметами. Діти з РАС можуть мати труднощі з дрібною моторикою, що впливає на їхню здатність виконувати повсякденні завдання. Розвиток цих навичок є важливим для незалежності дитини. Покращення дрібних моторних навичок підвищує самостійність дитини у виконанні завдань, таких як застібання ґудзиків, малювання чи складання конструктора.

Сенсорна інтеграція – це процес, який дозволяє організму обробляти, інтегрувати і реагувати на різноманітну сенсорну інформацію, що надходить з навколишнього середовища. Для дітей з розладом аутистичного спектра (РАС) цей процес може бути ускладнений, оскільки вони часто мають труднощі з обробкою сенсорної інформації.

Для підтримки сенсорної інтеграції дітей рекомендуються такі ігри: гра з водою у відрі чи на пляжі. Вода надає тактильні відчуття і може заспокоювати дітей. Коробки наповнені різними текстурами (пісок, рис, горох) для вивчення відчуттів. Діти можуть шукати предмети у коробці, що розвиває тактильну чутливість. Використання великих м’ячів для стрибків може допомогти розвинути вестибулярну чутливість і баланс. Використання іграшок, які імітують повсякденне життя (кухні, магазини), може допомогти дітям з РАС навчитися реагувати на соціальні ситуації та поліпшити їхню комунікацію.

Соціальна взаємодія є ключовим аспектом розвитку дітей з розладом аутистичного спектра (РАС). Вона охоплює різні форми спілкування, взаємодії і

обміну емоціями з іншими людьми. Тому, соціальна взаємодія допомагає дітям з РАС навчатися основам спілкування: як ініціювати розмову, слухати інших, виражати свої думки та емоції. Це важливо для формування зв'язків з однолітками та дорослими. Діти, які активно взаємодіють з іншими, мають більше шансів адаптуватися до соціальних норм і правил. Це допомагає їм відчувати себе комфортніше у соціальних ситуаціях.

Розвиток мовлення у дітей з РАС є складним і багатогранним процесом, який вимагає індивідуального підходу та застосування різноманітних методів і технік. Використання дидактичних ігор на різних етапах мовленнєвого розвитку – від збагачення словникового запасу до формування граматичних навичок – є надзвичайно ефективним. Ігри забезпечують не лише активне залучення дитини, але й створюють сприятливе середовище для навчання.

1. Збагачення словникового запасу дозволяє дітям краще розуміти навколишній світ, формуючи основи для подальшого спілкування.

2. Формування фразового мовлення навчає дітей будувати прості речення, що необхідно для основних комунікаційних навичок.

3. Розвиток зв'язного мовлення сприяє формуванню логічних і структурованих висловлювань, що допомагає дитині виражати свої думки та емоції.

4. Розвиток фонематичного слуху підвищує здатність розрізняти звуки, що є важливим для вимови і навичок читання.

5. Розвиток граматичних навичок забезпечує правильне використання мови, сприяючи формуванню чітких і зрозумілих речень.

Завдяки системному підходу до навчання через ігри, діти з РАС отримують можливість не лише покращити свої мовленнєві навички, але й підвищити впевненість у собі, зменшити соціальну ізоляцію і поліпшити якість життя. Гнучкість та різноманіття ігор дозволяють адаптувати навчальний процес до індивідуальних потреб кожної дитини, що є ключовим для успішного розвитку мовлення та комунікативних навичок.

Сенсомоторні ігри є потужним інструментом у корекційній практиці для

дітей з РАС. Вони допомагають не лише розвивати сенсорні і моторні навички, а й сприяють соціалізації, емоційній регуляції та загальному розвитку. Використання цих ігор у повсякденній практиці може значно поліпшити якість життя дітей з РАС, роблячи їх більш адаптивними до навколишнього світу.

2.2 Організація та проведення експериментального дослідження

Було розроблено та експериментально перевірено педагогічні умови ефективності розвитку комунікативних навичок за допомогою ігротерапії, а саме сенсомоторних ігор. Також метою експерименту було дослідити, як сенсомоторні ігри впливають на розвиток мовленнєвих, комунікативних і когнітивних навичок у дитини з аутистичним розладом спектру (РАС). Зокрема, визначити, чи можуть такі ігри сприяти активізації мовлення, покращенню взаємодії з дорослими та однолітками, а також розвитку моторної координації, яка є важливою для мовленнєвого розвитку.

Сенсомоторні ігри обрані через їх потенціал активізувати сенсорне сприйняття, яке є базою для подальшого розвитку мовлення і мислення у дітей з РАС. Така ціль зосереджена на розвитку, зміцненні та координації сенсомоторної активності, що слугує підґрунтям для розвитку мовлення.

Для ефективності експериментального дослідження було виявлено декілька важливих завдань:

- Завдання 1: Дослідити вплив сенсомоторних ігор на рівень мовленнєвої активності дитини з РАС. Оцінити, чи змінюється обсяг і різноманітність слів, які використовує дитина під час або після занять.
- Завдання 2: Перевірити, як сенсомоторні ігри сприяють розвитку здатності дитини до розуміння мовленнєвих інструкцій і простих команд.
- Завдання 3: Дослідити зміни у соціальній взаємодії дитини (зокрема, в здатності до контакту з іншими людьми) внаслідок використання сенсомоторних ігор.

- Завдання 4: Визначити, як сенсомоторні ігри впливають на моторику дитини (наприклад, дрібну та загальну моторику).

- Завдання 5: Оцінити загальний емоційний стан дитини під час сенсомоторних ігор і його динаміку.

Для дослідження було використано низку цікавих, пізнавальних, розвиваючих та корекційних сенсомоторних ігор:

1. Гра «Чарівний мішечок»

- *Матеріали*: Непрозорий мішечок або коробка з різними предметами (гумовий м'ячик, кубик, м'яка іграшка, ложка, кулька, фігурки тварин тощо).

- *Мета*: Розвиток тактильного сприйняття, збагачення словникового запасу та мовленнєвих навичок через опис предметів.

- *Опис гри:* Дитина, не дивлячись, витягує предмет із мішечка і має на дотик вгадати, що це за об'єкт. Потім дорослий може попросити дитину описати предмет (колір, форма, м'якість/твердість) або назвати, де він може бути використаний. Якщо дитині складно назвати, логопед допомагає їй, вводячи нові слова і поняття.

2. Гра «Будівельник»

- *Матеріали:* Кольорові кубики різної форми і розміру, блоки для конструювання або конструктор.

- *Мета:* Розвиток дрібної моторики, координації рухів та орієнтації у просторі, розвиток мовлення через називання кольорів і форм, послідовностей.

- *Опис гри:* Педагог разом із дитиною будує різні споруди (будинок, вежу, міст). Дорослий називає кольори, форму кубиків, і просить дитину повторити за ним. Гру можна ускладнити, попросивши дитину побудувати конструкцію за зразком або самому дати інструкції для виконання.

3. Гра «Кольоровий слід»

- *Матеріали:* Кольорові аркуші паперу або тканини, на яких дитина може наступати ногами або ставити руки, розкладені на підлозі.

- *Мета:* Розвиток загальної моторики, координації та зорово-просторового орієнтування, слухового сприйняття та вміння виконувати

інструкції.

- *Опис гри:* Дитина має проходити по кольорових слідах відповідно до інструкцій. Наприклад, «Ступи на червоний» або «Наступи спочатку на синій, потім на жовтий». Гра допомагає вивчити кольори, послідовність дій, а також сприяє розвитку слухового сприйняття і зорової уваги.

4. Гра «Збери намисто»

- *Матеріали:* Великі намистини різних кольорів і форм та шнурок або стрічка для нанизування.
- *Мета:* Розвиток дрібної моторики, координації рухів, кольорового сприйняття і послідовного мислення.
- *Опис гри:* Дитина нанизує намистини на шнурок, дотримуючись певної послідовності (наприклад, червоний-синій-зелений). Педагог просить дитину повторювати кольори намистин, розвиваючи тим самим мовленнєву активність. Також можна запропонувати нанизувати намистини в певній формі або попросити знайти і назвати намистину за кольором або розміром.

5. Гра «Маленький скульптор»

- *Матеріали:* Пластилін або тісто для ліплення, різні формочки.
- *Мета:* Розвиток тактильного сприйняття, дрібної моторики, творчої уяви та збагачення словникового запасу.
- *Опис гри:* Дитина разом з дорослим ліпить фігурки (наприклад, тварини, фрукти, геометричні форми). Педагог називає кожну форму, а дитина повторює і вчиться порівнювати на дотик різні текстури та форми. Дорослий може додатково просити дитину створити щось конкретне або придумати, як цей об’єкт використовується, стимулюючи мовленнєву активність.

6. Гра «Звуковий ланцюжок»

- *Матеріали:* Дзвіночки, музичні інструменти (наприклад, барабан, маракаси) або інші предмети, що видають звуки.
- *Мета:* Розвиток слухового сприйняття, вміння розпізнавати і відтворювати звуки, поліпшення уваги.
- *Опис гри:* Дорослий видає певний звук, а дитина повинна його

повторити. Можна варіювати гучність або ритм звуків і просити дитину впізнавати і відтворювати їх. Наприклад, дорослий каже: «Постукай двічі, потім зроби один дзвінок» — і дитина повторює.

Під час проведення ігор та виконання експериментального дослідження були застосовані різні актуальні та ефективні методи:

1. Метод спостереження

- Опис методики: Метод спостереження дозволяє оцінити природну поведінку дитини під час ігор. Під час проведення цього методу було зафіксовано рівень зацікавленості, емоційні реакції, готовність до взаємодії з дорослим, ступінь активності та здатність слідувати інструкціям.

- Протокол спостережень:

Під час спостереження було використано спеціальний протокол спостережень, в якому можна відзначати певні показники:

Рівень залученості: в ході проведення спостереження було визначено наскільки дитина активно бере участь у грі (активна, пасивна, реагує на прохання чи ігнорує).

Зоровий контакт: було зафіксовано, чи встановлює дитина зоровий контакт під час гри.

Емоційні реакції: було записано емоції (радість, зацікавленість, тривожність), які демонструє дитина, та динаміку їх змін.

Виконання інструкцій: була звернена увага, як дитина реагує на прості та складні інструкції, чи потрібні повтори або допомога.

- Оцінка динаміки:

В кінці цього методу було порівняно дані із протоколів, записаних на початку та наприкінці експерименту. Це дозволяє побачити динаміку розвитку дитини у певних сферах, таких як мовленнєва активність, соціальні навички, здатність до зосередження тощо.

2. Тестування сенсомоторного розвитку

- Опис методики: Сенсомоторний розвиток можна оцінювати за допомогою стандартизованих тестів або спеціально розроблених завдань, що

вимірюють рівень розвитку моторних і сенсорних навичок (наприклад, тестування моторики, когнітивних здібностей, слухового та зорового сприйняття).

- Тестові завдання:

Тест на дрібну моторику: було запропоновано дитині нанизати намистини на нитку та скласти пірамідку. Це дозволяє оцінити, наскільки координовані рухи та чи покращується дрібна моторика з часом.

Тест на розрізнення звуків: за допомогою звукових інструментів (дзвіночків, барабанів) було перевірено здатність дитини впізнавати та повторювати звуки. Таким чином, можна тестувати слухову увагу, чи може дитина правильно ідентифікувати та відтворювати звуки.

Тест на зорово-просторову орієнтацію: було запропоновано дитині знайти певний об’єкт у кімнаті та побудувати візерунок з кубиків за зразком. Це показує, як дитина орієнтується у просторі та сприймає візуальні інструкції.

3. Аналіз мовленнєвої активності

- Опис методики: Аналіз мовленнєвої активності може базуватися на записах мовлення дитини протягом занять або після них. Зокрема, важливо оцінити, наскільки різноманітним є словниковий запас дитини, як часто вона використовує нові слова, фрази та речення.

- Збір даних:

Під час проведення експериментального дослідження записувалася кількість слів, які дитина використовує в конкретних іграх, оцінюючи їх різноманітність та здатність до опису предметів, емоцій, дій. Фіксувалися нові слова, які дитина засвоїла під час занять, і відбувалася оцінка, чи здатна вона їх правильно застосовувати у різних ситуаціях.

- Вимірювання активності:

Було проаналізовано зміну у кількості активних висловлювань до і після курсу занять, що дозволяє побачити зростання мовленнєвої активності та прагнення до спілкування.

Для детальної характеристики дитини в експериментальній частині

важливо розглянути її індивідуальні особливості, загалом ті, що стосуються мовленнєвого, когнітивного, соціально-емоційного та сенсорного розвитку. Опис кожної з цих сфер дозволить більш глибоко зрозуміти стартовий рівень розвитку дитини, її потреби та основні труднощі. Це також забезпечить основу для оцінки змін, які відбулися після застосування сенсомоторних ігор.

Загальна інформація:

- *Вік дитини:* 7 років
- *Стать:* чоловіча
- *Діагноз:* Розлади аутистичного спектру (РАС)
- *База дослідження:* ЗПШ «Прогрес» дошкільний підрозділ
- *Рівень розвитку мови:* мовленнєвий розвиток відстає від вікової норми, спостерігаються труднощі в розумінні та вираженні емоцій, бідний словниковий запас, обмежене використання фраз і речень.
- *Попередній досвід корекційних занять:* попередньо дитина відвідувала заняття з логопедом, психологом та іншими фахівцями.

Особливості мовленнєвого розвитку:

1. Розуміння мови:

- Дитина розуміє прості інструкції та звернення, але виникають труднощі з розумінням складних речень та абстрактних понять.
- Часто потребує повторення або вказівок на дії жестами.

2. Активне мовлення:

- Мовленнєвий запас обмежений, дитина використовує переважно короткі фрази або окремі слова для спілкування.
- Виявляє труднощі з побудовою зв’язних речень та розповіддю.
- Відсутність або обмежене використання різноманітної лексики для вираження емоцій, бажань або опису подій.

3. Інтонація та ритм мовлення:

- Присутні порушення в інтонації та ритмі мовлення, мова одноманітна, часто механічна, недостатньо виразна.

Сенсомоторний розвиток:

1. *Загальна моторика:*

- Спостерігаються труднощі з координацією рухів, дитина може мати складнощі з балансом, злагодженістю дій (наприклад, під час бігу, стрибків, ходьби по лінії).

- Можлива підвищена або знижена активність, що проявляється у рухах – дитина або надмірно рухлива, або, навпаки, потребує стимуляції для рухової активності.

2. *Дрібна моторика:*

- Складнощі з виконанням завдань, що потребують точності рухів рук і пальців (наприклад, тримання олівця, нанизування намистин).

- Недостатньо розвинені навички, які потребують зосередженості і точності, такі як складання пазлів, маніпуляція дрібними предметами, малювання.

3. *Сенсорне сприйняття:*

- Присутні сенсорні особливості, такі як надмірна або недостатня чутливість до тактильних, звукових чи зорових стимулів.

- Дитина уникає певні види дотику (неохоче торкається деяких текстур) або навпаки, шукає тактильних відчуттів.

Когнітивні особливості:

1. *Рівень уваги:*

- Дитина має труднощі з концентрацією уваги, особливо на тривалих завданнях, може швидко відволікатися на сторонні подразники.

- Часто потребує допомоги дорослого для збереження уваги на завданні.

2. *Пам’ять:*

- Збереження інформації обмежена, дитина запам’ятовує прості завдання та інструкції, але має труднощі із запам’ятовуванням складних послідовностей або нових понять.

- Переважає зорове сприйняття, краще засвоює інформацію за допомогою візуальних зразків.

3. Мислення:

- Дитина має труднощі з узагальненням і абстрактним мисленням, мислення конкретне, орієнтоване на практичні завдання.
- Складнощі з розумінням метафор, переносного значення слів, утворення асоціацій.

Соціально-емоційний розвиток:

1. Емоційне сприйняття та вираження:

- Дитина відчуває труднощі з розумінням та вираженням емоцій, часто важко визначити емоційний стан інших людей.
- Спостерігається обмежений діапазон вираження власних емоцій, частково через брак відповідного словникового запасу.

Соціальні навички:

1. Дитина має труднощі з ініціацією та підтримкою соціальних контактів, іноді уникає зорового контакту.
2. Взаємодія з дорослими або дітьми потребує додаткових вказівок, труднощі виникають при виконанні спільних ігор.

Інтерес до ігор:

1. Часто проявляє обмежений інтерес до ігор з іншими дітьми, може бути зацікавленим лише в певних ігрових діях, іноді – надмірна фіксація на одному типі діяльності або предметі.

Експериментальне дослідження було детально підготовлене та розписано поетапно:

1. Підготовчий етап:

- Мета: Підготовка дитини до експерименту, створення комфортної атмосфери, знайомство дитини з інструктором і матеріалами. Визначення вихідного рівня сенсорного, моторного та мовленнєвого розвитку для подальшого порівняння.
- Завдання:

- Проведення попереднього тестування та спостережень для оцінки мовленнєвої активності, моторних та сенсорних навичок, рівня уваги.

- Фіксація початкових показників за допомогою протоколів та анкет для оцінки стартового рівня розвитку.

● Матеріали:

- Ігрові матеріали для тестування сенсорних та моторних навичок (пірамідки, пазли, м’ячики, намистини для нанизування).
- Звукові, зорові та тактильні стимулятори для оцінки сенсорного сприйняття (дзвоники, текстуровані предмети, картинки).
- Протоколи для запису спостережень та тестування.

2. Основний етап (проведення сенсомоторних ігор)

● Мета: Використання сенсомоторних ігор для розвитку мовлення, уваги, дрібної та загальної моторики, сенсорної інтеграції. Поступове зростання складності ігор з урахуванням можливостей та прогресу дитини.

● Періодичність занять:

- Експериментальний курс проводиться протягом 4-8 тижнів, заняття відбуваються 2-3 рази на тиждень, кожне заняття триває 20-30 хвилин.

● Структура заняття:

Вступна частина (2-3 хвилини):

Привітання, встановлення контакту з дитиною, невелике розминальне завдання для залучення уваги.

Основна частина (15-20 хвилин):

- Проведення сенсомоторних ігор, обраних відповідно до потреб дитини (на розвиток сенсорної чутливості, моторних навичок, мовлення).
- Динамічні ігри для загальної моторики (стрибки, підкидання та ловіння м’яча).
- Ігри на дрібну моторику (нанизування намистин, складання фігур з кубиків).
- Сенсорні ігри (впізнавання предметів на дотик, повторення звуків, ігри з піском чи водою для розвитку тактильного сприйняття).

Завершальна частина (2-3 хвилини):

Підведення підсумків, заохочення дитини, коротка рефлексія (наприклад, чи сподобалася гра, яке завдання виявилося цікавим чи складним).

- *Методи фіксації даних:*

- *Спостереження:* протягом кожного заняття ведеться протокол спостережень, де фіксуються емоційні реакції дитини, рівень залученості, успішність виконання завдань.

- *Анкети і тестові завдання:* кожні 1-2 тижні проводиться тестування для відстеження змін у рівні моторних, сенсорних і мовленнєвих навичок.

3. Заключний етап

- Мета: Оцінка результатів після проходження курсу сенсомоторних ігор. Аналіз змін у мовленнєвій активності, сенсорних та моторних навичках, соціально-емоційній взаємодії.

- Завдання:

- Проведення підсумкового тестування, що повторює завдання підготовчого етапу, для порівняння початкових та кінцевих показників.

- Аналіз прогресу дитини, фіксація змін у протоколі, підсумкове спостереження.

- Висновок про ефективність сенсомоторних ігор для розвитку дитини.

- Матеріали:

- Ігрові завдання та матеріали, аналогічні тим, що використовувалися на підготовчому етапі.

- Підсумковий протокол спостереження, анкети для оцінювання мовленнєвої активності, дрібної моторики та соціальної взаємодії.

- Методи оцінювання:

- *Порівняння показників:* за допомогою протоколів, анкет, результатів тестувань проводиться порівняльний аналіз показників до та після експерименту.

4. Обробка та інтерпретація результатів

- *Кількісний аналіз:*

- Оцінка зростання кількості використовуваних слів, фраз,

поліпшення моторних навичок.

- Кількісне визначення покращень у виконанні ігрових завдань (збільшення швидкості виконання завдань, зменшення кількості помилок).

● *Якісний аналіз:*

- Аналіз змін у якості мовленнєвої активності, розвитку емоційної сфери та соціальної взаємодії.

- Підсумкові висновки про ефективність використання сенсомоторних ігор для розвитку мовленнєвих і сенсорних навичок у дитини з РАС.

Результати експерименту

● *Мовленнєвий розвиток:*

- Кількість та якість активної лексики: після проходження експериментального курсу спостерігається збільшення обсягу активного словникового запасу дитини. Дитина почала використовувати нові слова, включаючи найменування предметів і дій, які були частиною сенсомоторних ігор.

- Фразове мовлення: з'явилися спроби створювати короткі фрази для опису власних дій під час гри. Поліпшилась здатність відповідати на прості запитання, що потребують коротких відповідей, а також робити запити (наприклад, «Хочу ще» або «Дай м'яч»).

- Інтонаційна виразність: відзначаються позитивні зрушення у використанні інтонацій, особливо під час ігор, де необхідно відображати емоції (радість, захоплення під час досягнення успіху в грі).

● *Сенсомоторний розвиток:*

- Розвиток дрібної моторики: під час проведення ігор на нанизування, сортування дрібних предметів і роботи з текстурованими об'єктами відзначається зменшення кількості помилок і підвищення швидкості виконання завдань.

- Загальна моторика: збільшилась координація рухів при виконанні завдань із ловіння та підкидання м'яча, а також під час стрибків і переміщення.

Дитина стала впевненіше виконувати дії, що потребують балансування та рухової злагодженості.

- Сенсорна інтеграція: у дитині зменшилася негативна реакція на різні тактильні стимули (при дотику до піску або води), а також покращилося сприйняття звукових і візуальних стимулів.

● *Когнітивний розвиток:*

- Рівень уваги: зросла здатність до концентрації під час виконання ігрових завдань, дитина почала довше утримувати увагу на одному завданні без додаткових нагадувань.

- Пам'ять та запам'ятовування: покращилася здатність дитини запам'ятовувати послідовність дій, а також запам'ятовувати нові слова та інструкції, що використовувались у грі.

- Мислення: з'явилися елементарні навички аналізу та порівняння (дитина почала обирати найбільші чи найменші об'єкти, сортувати предмети за кольором або формою).

● *Соціально-емоційний розвиток:*

- Реакції на соціальні стимули: підвищилась частота зорового контакту з дорослим, з'явився інтерес до ініціації контакту, дитина почала звертатись до дорослого для допомоги або схвалення.

- Емоційна виразність: під час експерименту зросла здатність дитини демонструвати емоції (усмішка, радість, здивування) у відповідь на досягнення або похвалу.

- Взаємодія в грі: спостерігається більша залученість у спільні ігри, дитина почала частіше брати участь у ігрових діях разом з інструктором, слідуючи інструкціям і відповідаючи на прості запити.

Кількісний аналіз результатів:

● *Мовленнєва активність:*

- Словниковий запас: на 25% збільшилась кількість активної лексики порівняно з початковими показниками.

- Фразове мовлення: дитина почала використовувати на 30% більше

коротких фраз для опису дій у грі.

- *Моторні навички:*

- Дрібна моторика: час, необхідний для виконання завдань з нанизування та сортування, скоротився на 40% порівняно з початком експерименту.

- Загальна моторика: підвищилась точність виконання завдань, що потребують координації рухів, зменшилась кількість помилок під час рухових завдань на 30%.

- *Когнітивні навички:*

- Увага: час концентрації на одному завданні збільшився на 50% порівняно з початковими показниками.

- Пам’ять: кількість повторень, необхідних для запам’ятовування завдань, скоротилася на 20%.

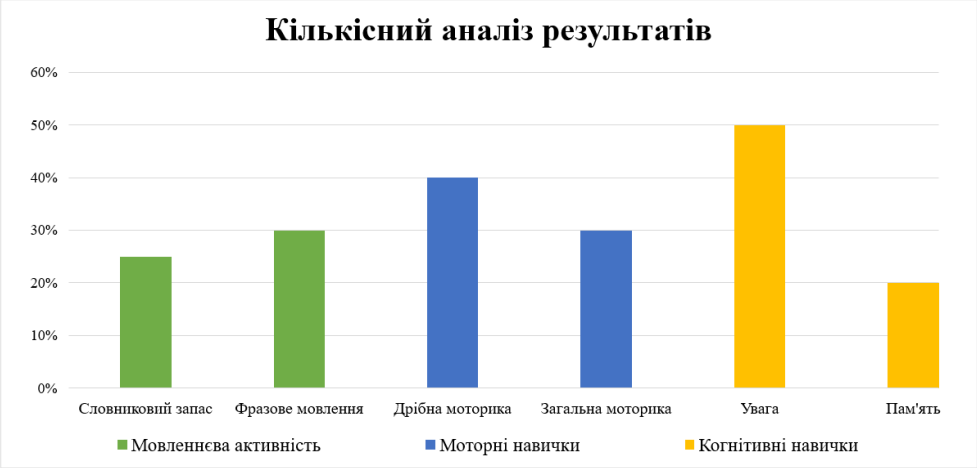

Рисунок 2.1 – Результати кількісного аналізу

Якісний аналіз результатів:

- *Покращення мовленнєвої активності:* дитина стала активніше реагувати на запитання, робити короткі повідомлення. Спостерігається прогрес у вираженні бажань та емоцій за допомогою мови на 40 %

- *Збільшення емоційної відкритості:* дитина стала виразніше демонструвати позитивні емоції, взаємодіяти з дорослими, а також приймати

участь у спільних іграх, що вказує на зростання соціальної активності на 50%

- *Покращення сенсорної інтеграції*: дитина стала менш чутливою до нових тактильних, звукових, візуальних стимулів, що дозволяє розширити коло активностей і взаємодії з оточенням на 35%

Загалом, порівняння результатів до і після експерименту виявляє позитивні зміни у розвитку мовлення, моторики, когнітивних та соціальних навичок дитини. Сенсомоторні ігри продемонстрували свою ефективність у покращенні цих аспектів розвитку, а зміни, що відбулися, підтверджують їх позитивний вплив на дітей з аутизмом.

Рисунок 2.2 – Результати якісного аналізу

2.3 Педагогічні умови розвитку мовлення у дітей із РАС засобами дидактичних ігор

Розвиток мовлення у дітей з розладом аутистичного спектра (РАС) засобами дидактичних ігор вимагає створення певних педагогічних умов, які сприяють успішному оволодінню мовленнєвими навичками та полегшують соціальну адаптацію.

Важливо враховувати особливості кожної дитини, її рівень мовленнєвого

та когнітивного розвитку, а також інтереси. Ігрові завдання потрібно адаптувати до рівня можливостей дитини, поступово ускладнюючи їх для досягнення прогресу. Дітям із РАС важливо відчувати комфорт та підтримку. Тому, для розвитку мовлення, потрібно створити теплу атмосферу, де дитина почуватиметься впевнено. Дидактичні ігри повинні вводитися поступово та регулярно. Наприклад, проводити їх в одному і тому ж порядку або використовуючи повторювані елементи, що дає дитині почуття стабільності й передбачуваності. Багато дітей з РАС краще реагують на матеріали з сенсорними елементами. Ігри з використанням дотику, звуку чи візуальних стимулів можуть посилити зацікавленість дитини та стимулювати мовленнєву активність.

Дітям з аутизмом легше сприймати інформацію візуально, тому важливо використовувати малюнки, картки, схеми або зображення, що допоможуть краще зрозуміти завдання й засвоїти нові слова та фрази. Дидактичні ігри повинні спонукати дитину до комунікації, навіть якщо це найпростіші форми – жести, вказівки, слова або короткі фрази. Граючи, дитина має розуміти мету комунікації, наприклад, попросити щось, відповісти на запитання або поділитися своїм вибором. У дітей із РАС часто знижена мотивація до мовлення. Використання улюблених іграшок, тем або винагород після гри може збільшити бажання дитини брати участь у комунікації та виконувати мовленнєві завдання. Варто використовувати різноманітні види ігор – сюжетно-рольові, ігри на розвиток уяви, вправи з імітації, ігри для формування соціальних навичок. Це допоможе підтримувати інтерес і розвиток різних аспектів мовлення.

Індивідуальний підхід до розвитку мовлення у дітей із РАС передбачає такі конкретні аспекти:

1. Перед початком роботи важливо провести детальну діагностику мовленнєвих навичок дитини. Це допоможе визначити її сильні сторони, рівень розуміння та вміння висловлюватися, а також ті аспекти, що потребують корекції.

2. Щоб підтримати мотивацію до мовленнєвих вправ, необхідно включати в ігрові заняття теми та предмети, які подобаються дитині. Наприклад,

якщо дитина захоплюється тваринами або машинами, ігрові завдання можна створювати навколо цих тем.

3. Діти з РАС часто потребують більше часу для засвоєння інформації. Тому важливо давати завдання повільно, розбиваючи їх на маленькі кроки. Наприклад, перед тим як перейти до побудови фраз, варто окремо відпрацювати кожне слово.

4. Діти з РАС краще сприймають візуальні образи, ніж усні інструкції. Тому кожне завдання супроводжується ілюстраціями, картками або схемами, які конкретизують, що потрібно зробити. Візуальні опори допомагають дитині краще зрозуміти вимоги завдання та контролювати свої дії.

5. Похвала або нагорода після кожного успішного виконання стимулює бажання дитини продовжувати займатися. Важливо підтримувати дитину навіть за маленькі досягнення, наприклад, за вимовлене слово або виконане завдання, щоб зміцнити її впевненість у собі.

6. Якщо дитина має труднощі з вираженням слів або відчуває тривогу, важливо пропонувати альтернативні форми вираження, наприклад, з використанням жестів або карток із символами. Це дозволяє дитині легше включитися у гру і висловлювати свої потреби.

7. Індивідуальний підхід включає активну співпрацю з батьками, які можуть допомагати дитині повторювати пройдені ігри вдома. Це дає змогу закріплювати отримані навички і створювати сталість у розвитку мовлення.

8. Дитина з РАС може мати змінний настрій або рівень уваги. Важливо бути гнучким у плануванні та готовим змінити гру чи завдання, якщо дитина втратила інтерес або потребує паузи.

Створення безпечного та підтримуючого середовища для розвитку мовлення у дітей із РАС включає такі конкретні аспекти:

1. Дітям із РАС важливо відчувати постійність. Для цього варто дотримуватися розпорядку занять, розпочинати і завершувати їх однаковим ритуалом (наприклад, привітанням, обговоренням плану на заняття). Це допомагає знизити тривожність і полегшує сприйняття нової інформації.

2. Навчальне місце повинно бути комфортним і зрозумілим для дитини. Наприклад, можна використовувати окремий килимок або стіл, де будуть проходити тільки мовленнєві ігри, чітко розмежовуючи це від інших зон. Також добре, якщо ігровий простір буде без зайвих відволікаючих деталей, що допоможе дитині зосередитися.

3. Наявність знайомих предметів чи улюблених іграшок у процесі навчання додає дитині відчуття безпеки і сприяє відкритості до занять. Це може бути улюблена м’яка іграшка або предмет, який дитина сама обирає для навчальної гри.

4. Заняття повинні проходити без поспіху, з доброзичливим ставленням. Використання м’якого тону, заохочувальних фраз, усмішок створює довірливу атмосферу і допомагає дитині розслабитися. Важливо підтримувати спокійний темп і уникати поспіху, що може викликати стрес.

5. Дітям із РАС легше виконувати завдання, якщо вони мають чіткі, конкретні інструкції. Наприклад, замість загального «пограйся з картками», краще сказати «покажи мені картку із зображенням котика». Правила гри повинні бути простими і зрозумілими, щоб дитина могла самостійно виконувати завдання і відчувати успіх.

6. Якщо дитина починає втрачати інтерес або втомлюватися, потрібно зробити паузу. Невеликий відпочинок чи переключення на просту діяльність, яка їй подобається, допоможуть відновити концентрацію.

7. Під час гри важливо відразу реагувати на досягнення дитини, навіть якщо вони здаються незначними. Наприклад, похвалити за правильну відповідь чи спробу виконати завдання, щоб дитина відчувала підтримку і впевненість у своїх силах.

8. Дитина з РАС може бути чутливою до фізичного контакту або надмірної уваги. Варто бути уважним до її реакцій, зберігати відповідну дистанцію та уникати примусу. Якщо дитина не хоче взаємодіяти в певний момент, варто дати їй простір, дозволивши повернутися до гри за власним бажанням.

Систематичність і послідовність у розвитку мовлення дітей із РАС забезпечуються завдяки таким конкретним аспектам:

1. Систематичність вимагає складання чіткого плану з урахуванням цілей на кожен етап занять, щоб послідовно опрацьовувати мовленнєві навички. План має містити конкретні завдання на кожен тиждень, з поступовим ускладненням і переходом до нових тем або навичок.

2. Проводити заняття в один і той же час та дні, адже передбачуваність допомагає знизити тривожність. Наприклад, мовленнєві ігри та вправи можна планувати на кожний понеділок, середу та п’ятницю в один і той же час.

3. Кожне заняття повинно мати сталу структуру, що включає: привітання, ознайомлення з планом заняття, основні вправи, завершення і прощання. Це допомагає дитині поступово адаптуватися до навчального процесу і знати, чого очікувати на кожному етапі.

4. Починати із простіших вправ і поступово вводити складніші. Наприклад, якщо дитина навчається називати предмети, спочатку пропонувати їй один об’єкт, потім додавати декілька предметів і поступово переходити до фраз, що описують ці предмети.

5. Виконувати повторення попередніх тем і вправ на кожному занятті. Наприклад, якщо в попередній тиждень дитина вивчала назви фруктів, то наступного разу можна включити вправу на їх повторення перед новою темою.

6. Залучати вивчені мовленнєві навички до наступних завдань. Наприклад, якщо дитина навчилася розрізняти кольори, можна додати вправу, де вона описує колір об’єктів на картинках або в іграх. Це закріплює навички і робить їх частиною загального мовленнєвого розвитку.

7. Для створення послідовності можна починати і завершувати заняття однаковими ритуалами (наприклад, пісенькою, привітанням із жестами або коротким обговоренням, що дитина буде робити під час заняття). Це допомагає налаштуватися на роботу і завершити її з позитивним настроєм.

8. Регулярно оцінювати прогрес, щоб розуміти, як дитина засвоює матеріал, і коригувати планування занять відповідно до потреб. Якщо якась

навичка потребує більше часу на опрацювання, важливо затриматися на ній, не поспішаючи переходити до наступного етапу.

Залучення сенсорних стимулів для розвитку мовлення у дітей із РАС передбачає використання різноманітних матеріалів, що активізують різні органи чуття, для підвищення зацікавленості та концентрації дитини.

1. Використання іграшок із різними текстурами (гладкі, шорсткі, м’які, жорсткі) допомагає дітям із РАС розвивати відчуття дотику та асоціювати певні слова з текстурою предметів. Наприклад, можна давати дітям м’які іграшки, щоб позначити слово «м’який», або дерев’яні кубики, щоб асоціювати з «твердий».

2. Наповнити мішечки або коробки різними матеріалами, такими як пісок, крупи, кольорові камінці або пір’їнки. Діти можуть занурювати руки у мішечки, відчуваючи текстуру, і водночас вчитися називати об’єкти або відповідні відчуття: «гладкий», «колючий», «м’який».

3. Використання ємностей з водою різної температури (тепла, холодна) або з додаванням кольору для стимуляції дотику та зору. Дитина може гратися з водою, переливаючи її, і описувати відчуття та кольори, наприклад, «тепла вода», «синя вода».

4. Введення запахів може стимулювати сприйняття і посилити асоціацію з новими словами. Для цього можна використовувати мішечки з ароматами (м’ята, цитрусові, лаванда), щоб дитина могла відчути запах і назвати його або пов’язати з певним об’єктом.

5. Кольорові картки, яскраві малюнки, анімаційні фігури чи іграшки стимулюють зорове сприйняття. Наприклад, для навчання назв кольорів можна показувати кольорові предмети і запитувати дитину про їх колір. Візуальні стимулятори також можуть бути частиною вправ із називання об’єктів або опису картинок.

6. Музичні інструменти, звуки природи (шум води, спів птахів) або просто звукові картки можуть допомогти дитині асоціювати звуки з відповідними словами. Наприклад, після відтворення звуку дощу можна попросити дитину назвати або описати цей звук.

7. Безпечні продукти з різними смаками (солодке, кисле, солоне) можуть бути використані для стимуляції смаку та навчання опису смакових відчуттів. Наприклад, спробувати кислий лимон і потім навчити дитину вживати слово «кислий».

8. Використання м’якого світла, різнокольорових ламп або ліхтариків може допомогти дітям із РАС зосередитися на занятті. Наприклад, можна використовувати ліхтарик, щоб висвітлити певні об’єкти чи слова, які дитина має назвати або описати.

Використання візуальних матеріалів для розвитку мовлення у дітей із РАС включає такі конкретні підходи:

1. Використання карток із зображеннями різних предметів (тварин, їжі, одягу) допомагає дітям розвивати словниковий запас, асоціюючи зображення з відповідними словами. Наприклад, можна показувати картки з різними тваринами і попросити дитину назвати кожну з них або описати її (колір, розмір).

2. Для розвитку навичок зв’язного мовлення та вміння розповідати історії використовуються серії з 3-5 картинок, які показують певну послідовність подій. Дитина має розташувати картинки в правильному порядку та розповісти, що відбувається, сприяючи розвитку логіки та граматичної будови речень.

3. Важливо показувати дитині, які завдання будуть виконуватися під час заняття. Це може бути графічний план на день або етапи певної вправи у вигляді ілюстрованих кроків (наприклад, «привітання», «вправа», «прощання»), щоб дитина розуміла послідовність і могла передбачати, що буде далі.

4. Для навчання розуміння та вираження емоцій можна використовувати картки з обличчями, що зображують різні емоційні стани (радість, сум, гнів, здивування). Це допомагає дитині з РАС розпізнавати емоції і намагатися виражати свої почуття словами.

5. Використання піктограм (схематичних малюнків) допомагає дітям формувати речення. Наприклад, для речення «Я бачу червону машину» можна використовувати три піктограми: «Я» (зображення людини), «бачу» (око) і «червона машина» (машина, забарвлена в червоний колір). Такі схеми

допомагають засвоїти структуру речень.

6. Такі книги привертають увагу дітей і допомагають зосередитися на змісті. Наприклад, книга з віконечками, які дитина може відкривати, щоб побачити, що зображено під ними, стимулює інтерес та дає можливість обговорювати побачене.

7. Використання фотографій знайомих місць, предметів або членів сім'ї сприяє розвитку розуміння та асоціації. Наприклад, фото будинку дитини, іграшок або рідних людей дозволяє формувати описові речення і працювати з розумінням того, що є частиною її щоденного життя.

8. Короткі відео або мультфільми з простими діалогами й чіткими подіями можуть бути корисними для тренування слухового сприйняття і розвитку розуміння. Після перегляду можна запитати дитину про те, що вона побачила, допомагаючи їй переказувати події в логічній послідовності.

9. Використання схем, наприклад, у вигляді дерева з різними категоріями (фрукти, овочі, тварини) допомагає дітям із РАС упорядковувати слова за категоріями. Це не лише розширює словниковий запас, а й допомагає зрозуміти зв'язки між об'єктами.

10. Для дітей, які мають труднощі з вербальним мовленням, можна використовувати набори піктограм або малюнків, що допомагають виражати потреби чи бажання. Наприклад, картки «хочу їсти», «хочу пити», «йти додому» дозволяють дитині комунікувати без використання слів.

Розвиток комунікативної спрямованості мовлення у дітей із РАС передбачає сприяння використанню мовлення для вираження своїх потреб, взаємодії з іншими людьми та розуміння контексту. Конкретні підходи включають:

1. Розігрування діалогів на основі реальних ситуацій (наприклад, в магазині, на дитячому майданчику, вдома). Це може бути діалог, де дитина вчиться просити про допомогу, купувати іграшку або запитувати про час. У таких вправах дитина практикує основи комунікації, такі як привітання, прощання, вміння ставити запитання та відповідати на них.

2. Залучення дитини до рольових ігор з конкретними завданнями, наприклад, «лікар і пацієнт», «вчитель і учень», «мама і дитина». Це допомагає дитині розвивати мовлення в комунікативних ролях, моделюючи природну поведінку в різних соціальних ситуаціях і розвиваючи вміння відповідати на запити та питання інших людей.

3. Використання карток або зображень, які допомагають дитині висловлювати потреби. Наприклад, на картках можуть бути зображені основні дії, такі як «пити», «їсти», «відпочити». Дитина вчиться використовувати ці слова або картки в ситуаціях, коли хоче щось попросити, поступово формуючи розуміння того, як комунікація полегшує взаємодію.

4. Використання ігор, що передбачають обмін інформацією, наприклад, «20 запитань» або «Вгадай, що це?». У цих іграх дитина вчиться ставити запитання, уточнювати інформацію, вибудовувати комунікативний ланцюжок та слухати відповіді співрозмовника. Це розвиває уважність до мови інших і заохочує до активного спілкування.

5. Навчання фразам ввічливості («будь ласка», «дякую», «перепрошую») у відповідних ситуаціях, щоб дитина навчилася вживати ці слова природно. Це можна закріплювати у вигляді коротких сюжетних ігор, де використання таких фраз стає частиною взаємодії.

6. Заохочення дитини ставити прості запитання під час щоденних ситуацій. Наприклад, при прийомі їжі дитина може запитати «що це?», «яке це?», а дорослі відповідають, стимулюючи таким чином інтерес до питань і відповідей, що є основою комунікативного мовлення.

7. Заохочення дитини кожного разу, коли вона намагається висловитися, навіть якщо її фрази є короткими або неповними. Постійна підтримка і схвалення мотивують дитину продовжувати спроби спілкування та відчувати позитивний відгук на свої комунікативні зусилля.

8. Залучення до ігор і вправ, що розвивають навичку активного слухання, наприклад, гра «Хто це сказав?», де дитина повинна визначити, хто з учасників промовив певну фразу. Це привчає дитину до того, що комунікація

передбачає як говоріння, так і уважне слухання інших.

9. Діяльність, де дитина має попросити когось допомогти або запропонувати співпрацю. Наприклад, у грі з пазлами дитина може попросити: «Давай разом складемо пазл». Це розвиває розуміння того, що комунікація допомагає залучати інших до спільних дій.

10. Наприклад, у грі «Передай м’яч», де кожен учасник має сказати щось, перш ніж передати м’яч іншому. Це формує навичку вести діалог, змінюючись репліками, і розуміння того, що спілкування є обміном інформацією.

Мотиваційний компонент у розвитку мовлення дітей із РАС відіграє ключову роль, оскільки стимулює зацікавленість і бажання дитини спілкуватися. Конкретні підходи для розвитку мотивації включають:

1. Залучення предметів, які дитина любить, допомагає створити мотивацію для комунікації. Наприклад, якщо дитина захоплюється машинками, можна створити гру, де вона повинна назвати або описати машинку, щоб отримати її.

2. Використання ігор як основного методу стимулює бажання брати участь у занятті. Наприклад, гра в «магазин», де дитина «купує» іграшки або «продукти» за допомогою фраз і слів, допомагає мотивувати її до мовленнєвої активності.

3. Використання винагород (наклейок, балів, маленьких призів) за кожну спробу спілкування чи виконання завдання мотивує дитину до подальших успіхів. Важливо обирати винагороди, які є привабливими для конкретної дитини, щоб стимулювати її участь у заняттях.

4. Постійна позитивна оцінка зусиль дитини, навіть за невеликі досягнення, допомагає підвищувати її впевненість і бажання спілкуватися. Важливо хвалити дитину не лише за кінцевий результат, а й за самі спроби виражати свої думки.

5. Пропонування цікавих ситуацій, у яких дитина може висловити свої думки або бажання. Наприклад, під час гри з незвичайним об’єктом (наприклад,

світловим м’ячиком), який викликає у дитини зацікавленість, дорослий може запитати її, що вона бачить, і стимулювати до висловлювань.

6. Діти часто зацікавлені в музиці та піснях, особливо якщо вона супроводжується рухами. Включення в заняття пісень або коротких музичних перерв стимулює активність дитини та підвищує її інтерес до процесу навчання.

7. Викликати потребу в спілкуванні шляхом створення ситуацій, коли дитині необхідно попросити про щось або звернутися за допомогою. Наприклад, дорослий може дати дитині коробку з іграшкою, але не відкрити її повністю, заохочуючи дитину попросити про допомогу.

8. Дати дитині вибір серед кількох ігрових завдань або тем для обговорення. Це допомагає розвинути почуття контролю над процесом і сприяє мотивації до виконання завдань, які їй більше подобаються.

9. Починати з легких завдань і поступово ускладнювати їх, щоб дитина відчувала прогрес і мала стимул продовжувати. Наприклад, якщо дитина навчилася називати окремі предмети, далі її можна мотивувати складати короткі речення, відчуваючи підтримку на кожному етапі.

10. Залучення до спільної гри чи діяльності, яка потребує взаємодії, як-от складання конструктора чи малювання. Взаємодія з іншими учасниками стимулює дитину до обміну репліками та підтримує її інтерес до спілкування.

11. Важливо, щоб дитина відчувала позитивний результат від спілкування, коли її розуміють і на її слова відгукуються. Наприклад, якщо дитина попросить «дати м’ячик» і отримає його, вона відчуватиме, що її слова мають значення, що мотивує її до нових спроб.

Гнучкість у виборі засобів ігор для розвитку мовлення дітей із РАС означає адаптацію ігрових матеріалів і методів під особливості кожної дитини, врахування її поточних інтересів, рівня мовленнєвого розвитку та реакцій на різні стимули. Конкретні підходи до цієї гнучкості можуть включати:

1. Наприклад, якщо дитина любить тварин, можна використовувати ігри зі звуками тварин, іграшки у вигляді звірів або історії, де вона має описати дії чи звички тварин. Це зацікавлює дитину та залучає до активної мовленнєвої

діяльності.

2. Гнучкість у виборі завдань дозволяє починати з простих дій і поступово ускладнювати їх, коли дитина демонструє готовність. Наприклад, для дитини з початковим рівнем розвитку мовлення можна пропонувати називати предмети на картках, а для дитини з вищим рівнем — складати фрази чи речення.

3. Замість стандартних карток або іграшок можна використовувати предмети з повсякденного життя, цифрові ігри, інтерактивні книги, пісочницю для сенсорних ігор тощо. Така гнучкість дозволяє забезпечити більшу зацікавленість і легшу адаптацію дитини до навчання.

4. Додавання до ігор тактильних, звукових чи візуальних елементів (наприклад, м’які кубики з малюнками, іграшки зі звуками) дозволяє дітям краще сприймати інформацію через улюблені сенсорні стимули. Це корисно для дітей із різними стилями сприйняття — візуальним, слуховим чи тактильним.

5. Надання дитині вибору в грі — наприклад, обрати роль, матеріали чи послідовність дій. Це дозволяє дітям почуватися комфортніше, а також сприяє розвитку ініціативності. Дитина може обрати, чи хоче вона гратися з картками, фігурками, чи будувати конструкції з кубиків, а дорослий адаптує мовленнєві завдання під обраний матеріал.

6. Якщо певні матеріали або завдання не викликають зацікавлення, їх можна замінити на інші, які відповідають настрію чи настроєності дитини в конкретний момент. Наприклад, замість малюнків можна використовувати відео або анімацію, якщо дитина краще реагує на динамічні зображення.

7. Для розвитку мовлення корисно створювати різні сценарії гри навколо одних і тих самих матеріалів. Наприклад, використовуючи кубики, одного разу дитина будує будинок і описує його, а наступного — будує вежу та вчиться використовувати слова «вище», «нижче», «впав» і так далі.

8. В залежності від рівня втоми дитини чи її зосередженості, гру можна зробити коротшою або тривалішою, додаючи чи прибираючи окремі етапи. Це дозволяє забезпечити комфортні умови, де дитина не відчуває перевантаження, але підтримується її інтерес.

9. Дитині можна пропонувати різні ролі залежно від її настрою та рівня підготовки. Наприклад, у грі «лікар і пацієнт» дитина може бути як лікарем, так і пацієнтом, що розвиває різні мовленнєві конструкції і сприяє гнучкості в використанні лексики.

10. Поєднання вже відомих дитині матеріалів із новими сприяє підтримці інтересу та комфорту. Наприклад, додавання нового персонажа в знайомий ігровий сюжет спонукає дитину до використання нових фраз або описів.

11. Якщо дитина втомлена чи роздратована, варто обирати спокійніші, менш вимогливі ігри або ж гру, що дозволяє їй проявляти активність у невимушеній формі, що підтримує її зацікавленість та мотивацію.

Рекомендації до використання матеріалів та методів для логопедів-практиків

1. Використовуйте ігрові матеріали, що мають чітку структуру та зрозумілі правила:

- *Рекомендується:* Використання ігор з простими, структурованими етапами. Це можуть бути пазли, сортувальні ігри, конструкції, картки з малюнками чи предметами, що легко розпізнаються. Структурованість таких матеріалів полегшує розуміння завдань і підвищує зацікавленість дитини.

- *Не рекомендується:* Використовувати складні багатоступеневі ігри або ігри, що потребують довгого пояснення і залучають багато абстрактних правил. Це може викликати плутанину та фрустрацію, особливо у дітей з РАС.

2. Інтегруйте сенсорні матеріали для розвитку тактильного, слухового та зорового сприйняття:

- *Рекомендується:* Сенсорні м’ячики, пісочниця, водні ігри, текстуровані іграшки. Тактильна стимуляція полегшує сприйняття і створює приємні асоціації з навчанням. Крім того, звукові та світлові стимулятори можуть підтримувати увагу і зосередженість дитини.

- *Не рекомендується:* Надмірно стимулюючі чи надто яскраві матеріали з інтенсивними звуками. Вони можуть викликати перезбудження або

сенсорне перевантаження, що призводить до дискомфорту і зниження ефективності занять.

3. Використовуйте картки та візуальні підказки, щоб сприяти розумінню:

- *Рекомендується*: Використання карток із зображеннями предметів, дій, емоцій або ситуацій. Це полегшує розуміння і запам’ятовування. Наприклад, серії карток із послідовністю дій допоможуть у розвитку навичок побудови історій.

- *Не рекомендується:* Застосовувати занадто деталізовані зображення або ті, що відволікають. Картки повинні бути зрозумілими і лаконічними, без зайвих елементів.

4. Застосовуйте методику «експансії» під час розмови:

- *Рекомендується:* Розширювати прості висловлювання дитини, додаючи деталі. Наприклад, якщо дитина каже «кіт», відповідайте «Так, чорний кіт сидить». Це допомагає дитині сприймати багатшу мовленнєву структуру.

- *Не рекомендується:* Надмірно ускладнювати висловлювання, додаючи багато нових слів чи фраз. Це може викликати перевантаження і зниження інтересу до розмови.

5. Інтегруйте гру як основний метод навчання:

- *Рекомендується:* Використовувати рольові та настільні ігри з доступними персонажами або предметами, що відповідають інтересам дитини (іграшкові автомобілі, тварини, ляльки). Це стимулює мовленнєву активність і заохочує взаємодію.

- *Не рекомендується:* Надто формальні методи навчання, які не викликають у дитини зацікавленості. Сухі або шаблонні методи можуть знизити мотивацію дитини.

Поради щодо структури та атмосфери заняття:

1. Дотримуйтеся послідовності і систематичності в заняттях:

- *Рекомендується:* Проводити заняття з чіткою структурою, повторюючи знайомі етапи. Дітям із РАС важливо знати, що очікувати на

кожному етапі. Наприклад, початок з артикуляційної гімнастики, перехід до завдань на розвиток фонематичного слуху, а завершення грою.

- *Не рекомендується*: Часто змінювати порядок завдань або вводити несподівані етапи без підготовки. Це може викликати тривогу і відмову від занять.

2. Створюйте безпечну та підтримуючу атмосферу:

- *Рекомендується:* Підтримувати дитину навіть при мінімальних успіхах, уникати критики і порівнянь з іншими. Похвала і підтримка допомагають дітям відчувати себе впевненіше, що мотивує їх до подальшого навчання.

- *Не рекомендується*: Використовувати занадто критичний або оцінний підхід. Діти з мовленнєвими порушеннями можуть бути чутливими до негативної оцінки, що пригнічує їх бажання брати участь у занятті.

3. Гнучко адаптуйте темп заняття під потреби дитини:

- *Рекомендується:* Підтримувати комфортний для дитини темп заняття, робити паузи при необхідності. Для деяких дітей з РАС важливо мати додатковий час для обробки інформації.

- *Не рекомендується:* Поспішати або змушувати дитину до швидкої відповіді. Це може створити додатковий стрес і знизити ефективність навчання.

Взаємодія та комунікативні техніки:

1. Будуйте взаємодію через спільні інтереси:

- *Рекомендується:* Досліджувати, що цікавить дитину, і включати це в заняття. Наприклад, якщо дитина захоплюється певною тематикою, намагайтеся використовувати її в сюжетах ігор або темах для обговорення.

- *Не рекомендується:* Ігнорувати або зневажати інтереси дитини. Навіть якщо вони здаються незвичними, вони можуть бути ефективним мотиватором для активної участі в занятті.

2. Використовуйте техніку активного слухання:

- *Рекомендується*: Повторювати слова і фрази дитини, ставити уточнюючі запитання, демонструвати зацікавленість у відповідях дитини. Це

стимулює її до подальшого спілкування і підвищує рівень комфорту в комунікації.

- *Не рекомендується*: Ігнорувати або переривати дитину. Важливо, щоб вона відчувала, що її висловлювання мають значення і цінуються.

3. Спрощуйте та конкретизуйте запитання та інструкції:

- *Рекомендується:* Використовувати короткі, конкретні інструкції, уникати абстрактних понять. Наприклад, замість «Покажи мені, що ти знайшов», можна сказати «Покажи мені червону машинку».

- *Не рекомендується:* Застосовувати абстрактні чи багатозначні інструкції. Це може викликати у дитини нерозуміння і фрустрацію, особливо у дітей з труднощами сприйняття мовлення.

4. Стимулюйте висловлення власних думок і емоцій:

- *Рекомендується*: Ставити запитання, що спонукають дитину висловлювати власні думки, навіть у простій формі. Наприклад, запитати: «Тобі подобається ця гра? Чому?» Це розвиває мовленнєві та комунікативні навички.

- *Не рекомендується:* Уникати таких запитань через складність. Навіть прості вирази думок розвивають у дітей навички спілкування.

ВИСНОВОК

У кваліфікаційній роботі було детально розроблено та експериментально перевірено педагогічні умови ефективності розвитку комунікативних навичок за допомогою дидактичних ігор.

1. Проаналізовано сучасні наукові дослідження, які відображають сучасні уявлення про РАС як порушення соціальної взаємодії та новітні концепції розвитку мовлення у дітей із РАС.

Сучасні дослідження факторів і механізмів розвитку аутистичних розладів спираються на широкий спектр наукових даних, які вказують на відхилення на різних рівнях функціонування організму: психічному, нейрофізіологічному, нейрохімічному та анатомічному. Відзначено, що до сьогодні не існує єдиної загальноприйнятої теорії щодо причин виникнення аутизму. Натомість, сучасна наука вбачає значущість біологічних та причинно-наслідкових факторів у розвитку аутизму, які пов’язані з патогенезом та етіологією цього розладу. Наприклад, дослідження вказують на можливий вплив фізіологічних порушень головного мозку, обумовлених хромосомними або метаболічними аномаліями.

Також було встановлено, що прояви ознак аутизму часто спостерігаються в дітей віком від двох до двох з половиною років, але їм можуть передувати певні аномалії, які виникають ще під час вагітності або у процесі пологів. До таких факторів належать травми під час народження, нестача кисню (асфіксія) та інші несприятливі впливи, що відбуваються як до, так і після народження.

Діти з розладами аутистичного спектра під час виконання тестових завдань, як правило, демонструють мінімальні соціальні навички, такі як підтримка зорового контакту, вказівні жести, бажання до спільної гри чи взаєморозуміння, а також звертання по допомогу. У них часто відсутня рішучість та готовність відповідати на запитання педагога.

Однак, попри те, що такі діти зазвичай не проявляють типових соціальних функцій, вони все ж не повністю уникають контактів. Спостерігаються

незвичайні, але помітні реакції на присутність інших людей: вони часто виражають одночасно страх і цікавість. Наприклад, такі діти можуть реагувати на голос експериментатора – мружити очі, повертати голову, усміхатися, хоча не завжди зберігають зоровий контакт. Вони також іноді реагують на жести або повторюють дії, яким їх навчили раніше (наприклад, «годують» іграшку).

Отже, можна зробити висновок, що діти з РАС вступають у контакт із людьми і предметами, але їхні реакції та поведінка істотно відрізняються від характерних для дітей без розладу.

2. Визначено на основі наукової літератури особливості використання гри у корекційній практиці.

На основі аналізу наукової літератури визначено, що гра є незамінним інструментом у корекційній практиці, зокрема для роботи з дітьми, які мають особливі потреби. Гра дозволяє фахівцям створити безпечне, природне середовище, де дитина почувається вільно та комфортно, що сприяє її відкритості до навчання й розвитку. У процесі гри дитина має можливість виражати свої емоції, вчитися розпізнавати почуття інших, розвивати соціальні навички, а також удосконалювати здатність до комунікації.

Гра в корекційній практиці має на меті не лише розваги, а й активне залучення дитини до корекційно-розвивального процесу. Завдяки ігровій формі дитина не відчуває тиску, а, навпаки, проявляє інтерес і бажання співпрацювати з педагогом. Це допомагає знизити тривожність, яка часто супроводжує дітей з розладами розвитку, та забезпечує їм необхідне відчуття безпеки і підтримки.

Особливу цінність має роль гри у розвитку комунікативних та соціальних навичок. Під час ігрової діяльності діти вчаться встановлювати зоровий контакт, підтримувати діалог, звертатися по допомогу, ділитися своїми думками та враженнями. Взаємодія з педагогом або іншими дітьми у грі стимулює дитину розвивати мовленнєві навички, використовувати невербальні засоби комунікації (жести, міміку) та вчитися розуміти соціальні сигнали.

Крім цього, гра є ефективним методом для розвитку когнітивних функцій, зокрема уваги, пам’яті, уяви та мислення. Через ігрову діяльність дитина засвоює

нову інформацію та набуває нових навичок, що сприяє її загальному інтелектуальному розвитку. Наприклад, такі ігри, як конструювання, пазли, головоломки або сюжетно-рольові ігри, розвивають у дитини навички планування, розв'язання проблем, уяву та здатність до аналізу й синтезу інформації.

Також гра сприяє розвитку емоційної регуляції. Діти вчаться керувати своїми емоціями, знижувати рівень тривожності та краще виражати свої почуття. Наприклад, у рольових іграх дитина може переживати різні ситуації та опановувати нові способи реагування на емоційно значущі події, що допомагає їй навчитися керувати власними емоціями та краще розуміти інших. У процесі гри діти отримують досвід, який допомагає їм справлятися з викликами реального життя в безпечному, контрольованому середовищі.

Отже, можна зробити висновок, що гра в корекційній практиці є багатофункціональним і ефективним засобом для розвитку дитини. Завдяки своїй гнучкості та здатності адаптуватися до індивідуальних потреб кожної дитини, ігровий підхід дозволяє забезпечити комплексний вплив на всі аспекти розвитку: комунікативний, соціальний, емоційний та когнітивний. Тому гра є незамінною складовою корекційно-розвивального процесу, яка сприяє формуванню позитивної динаміки в подоланні труднощів розвитку, сприяючи всебічному вдосконаленню дитини та її інтеграції в соціальне середовище.

3. Проаналізовано практичні аспекти розвитку мовлення дітей з РАС засобами дидактичних ігор.

Аналіз практичних аспектів розвитку мовлення дітей з розладами аутистичного спектра (РАС) засобами дидактичних ігор демонструє, що ігровий підхід є одним з найбільш ефективних інструментів для стимулювання мовленнєвої активності таких дітей. Використання дидактичних ігор в корекційній роботі дозволяє створити позитивне та безпечне середовище, де дитина з РАС відчуває себе комфортно, що сприяє її відкритості до взаємодії та включенню у процес навчання.

Дидактичні ігри забезпечують можливість опрацювання мовленнєвих

навичок у форматі, який відрізняється від традиційних методів, зокрема через свою яскравість, простоту та конкретику. Для дітей з РАС це особливо важливо, адже завдяки використанню візуальних та тактильних матеріалів, простих і послідовних правил гри вони отримують можливість краще розуміти завдання і залучатися до їх виконання. Наприклад, ігри на вивчення та закріплення нових слів, створення простих речень чи формування комунікативних навичок відбуваються легше, оскільки дитина зосереджена на грі та сприймає навчання як цікаву та захоплюючу діяльність.

Зокрема, у дітей з РАС дидактичні ігри розвивають здатність до контакту з іншими людьми, сприяють вмотивованому повторенню слів і фраз та поступовому формуванню мовленнєвих зразків. Наприклад, ігри з картками чи кубиками із зображенням предметів та дій дозволяють дитині практикувати назви об’єктів, дій та простих описів. Це важливо, оскільки мовленнєві труднощі у дітей з РАС часто проявляються у відсутності бажання взаємодіяти, а ігровий підхід робить таку взаємодію для них більш природною і мотивуючою.

Практика показує, що у процесі дидактичної гри діти з РАС краще опановують такі важливі мовленнєві аспекти, як структура речень, збагачення словникового запасу, вміння ставити питання та відповідати на них, а також навички почергової комунікації. Дидактичні ігри сприяють розвитку діалогічного мовлення, вмінню слухати співрозмовника та реагувати на його звернення. Це особливо важливо для дітей з аутизмом, адже для них характерне порушення комунікативних здібностей, а дидактичні ігри допомагають опрацьовувати ці навички в ігровій формі.

Таким чином, дидактичні ігри в роботі з дітьми з РАС є цінним інструментом розвитку мовлення, оскільки вони забезпечують комплексний підхід, поєднуючи навчання з грою, стимулюють розвиток мовленнєвих та комунікативних навичок у природний і цікавий для дитини спосіб. Це дозволяє досягти стійких позитивних змін у мовленнєвому розвитку, сприяючи адаптації дитини в соціальному середовищі, формуванню основних комунікативних умінь і підготовці її до подальшого навчання.

4. Організовано та проведено експериментальне дослідження з розвитку мовлення дітей з РАС засобами дидактичних ігор.

Проведення експериментального дослідження щодо розвитку мовлення дітей з розладами аутистичного спектра (РАС) за допомогою дидактичних ігор дозволило отримати важливі дані про ефективність ігрового підходу в корекційно-розвивальній роботі. В ході дослідження було підтверджено, що дидактичні ігри є дієвим засобом для розвитку мовленнєвих навичок у дітей з РАС, оскільки вони створюють комфортне, безпечне та стимулююче середовище для навчання, яке відповідає специфічним потребам дітей з такими особливостями.

Результати експерименту свідчать, що діти з РАС, які брали участь у дидактичних іграх, продемонстрували покращення у таких ключових аспектах мовленнєвого розвитку:

- У процесі участі у дидактичних іграх діти почали активніше використовувати нові слова, назви предметів, дій, якостей та характеристик, що значно збагатило їхній словниковий запас. Візуальна підтримка та конкретні образи, залучені в ігрових завданнях, допомогли дітям легше засвоювати й запам’ятовувати нові слова.
- Застосування ігор, орієнтованих на складання простих речень і фраз, допомогло дітям краще опанувати структуру речення, що стало помітним у їхньому мовленнєвому вираженні. Діти навчилися конструювати більш послідовні фрази, правильно використовувати порядкові зв’язки та звертатися з простими запитаннями.
- Експеримент показав, що завдяки ігровій взаємодії діти з РАС стали активніше долучатися до діалогу, виявляти інтерес до спілкування з педагогом і навіть однолітками. Участь у дидактичних іграх, що передбачали взаємодію, сприяла розвитку навичок почергової комунікації, відповіді на запитання, звертання по допомогу.
- В ході гри діти вчилися підтримувати зоровий контакт, фіксувати увагу на обличчі педагога та реагувати на його інтонації та жести. Це важливо

для дітей з РАС, адже зоровий контакт є базовою навичкою, що сприяє успішній комунікації та взаємодії.

- Ігровий формат навчання значно зменшував тривожність дітей та підвищував їхню мотивацію до участі. В умовах гри діти не відчували тиску, а виконували завдання із задоволенням і зацікавленістю, що стимулювало їхнє мовленнєве вираження.
- Завдяки грі діти поступово почали виражати емоції більш відкрито, проявляти інтерес до інших учасників і навіть брати ініціативу у спілкуванні. Дидактичні ігри стали засобом для розвитку базових соціальних навичок, таких як привітання, прощання, висловлення подяки, що є важливими для адаптації в соціальному середовищі.

5. Проаналізовано та оцінено результати експериментального дослідження.

Результати дослідження свідчать про те, що дидактичні ігри є ефективним інструментом для розвитку мовлення у дітей з РАС. За допомогою ігор, що включають візуальні, тактильні та слухові стимули, дітям вдалося покращити свої мовленнєві навички, зокрема, розширити словниковий запас, активно використовувати нові слова, формувати прості фрази та речення. Це є важливим кроком у розвитку комунікативних навичок дітей з РАС, оскільки вони часто стикаються з труднощами у вираженні своїх думок.

Протягом експерименту було помічено, що участь у дидактичних іграх сприяла розвитку соціальних навичок у дітей. Вони почали активніше взаємодіяти з іншими учасниками (педагогами та однолітками), виявляти інтерес до спільних ігор, дотримуватися елементарних правил взаємодії. Це дозволило покращити здатність дітей з РАС до соціальної адаптації, що є одним з найбільших викликів для цієї групи дітей.

Результати експерименту підтвердили, що дидактичні ігри сприяли зменшенню рівня тривожності у дітей з РАС, що є важливим фактором для досягнення успіху в навчанні та розвитку мовлення. Ігри забезпечували безпечне і комфортне середовище, де дитина могла вчитися без страху та переживань, що

підвищило її мотивацію до навчання. Це також мало позитивний вплив на емоційну відкритість дітей, які почали більше взаємодіяти з оточенням.

Важливим результатом було покращення здатності дітей підтримувати зоровий контакт, що є важливим компонентом комунікації. Під час ігор діти з РАС поступово вчилися звертати увагу на обличчя співрозмовника, спостерігати за його виразами та інтонацією, що сприяло розвитку емоційного сприйняття та розуміння невербальних сигналів.

Завдяки участі в іграх, орієнтованих на взаємодію та діалог, діти з РАС змогли розвинути навички діалогічного мовлення. Вони почали використовувати прості запитання, відповідати на запитання педагога, а також брати участь у простих бесідах. Це дозволяє стверджувати, що дидактичні ігри мають важливе значення для формування основних навичок комунікації.

Ігри, спрямовані на емоційне сприйняття та спільну діяльність, допомогли дітям з РАС почати проявляти емоційні реакції, виявляти інтерес до інших людей, що значно покращило їх соціальну адаптацію. Це стало важливим кроком у підготовці дітей до інтеграції в колективи та забезпечення успішної соціальної взаємодії в майбутньому.

6. На основі проведення експериментального дослідження розроблено систему дидактичних ігор для розвитку мовлення дітей із аутизмом.

На основі проведеного експериментального дослідження була розроблена система дидактичних ігор, спрямованих на розвиток мовлення у дітей із аутизмом. Розроблена система довела свою ефективність у покращенні мовленнєвих, соціальних і комунікативних навичок дітей, що має велике значення для корекційної роботи з цією категорією дітей.

- Система дидактичних ігор передбачає індивідуальний підхід до кожної дитини, що враховує специфічні потреби та можливості. Ігри були адаптовані до рівня розвитку дітей, що дозволило забезпечити їх максимальну участь та взаємодію. Гнучкість у підходах до різних типів аутизму забезпечила ефективність ігор для ширшого спектру дітей з аутистичними розладами.
- Ігри, що включають конкретні предмети, зображення або дії,

допомогли дітям зрозуміти та використовувати нові слова в реальному контексті. Взаємодія з реальними предметами або картинками дозволяла дітям краще засвоювати лексичні одиниці, а також формувати прості речення й структури. Це дало змогу не лише збагатити словниковий запас, а й покращити розуміння граматичних конструкцій.

- Особливістю розробленої системи є спрямованість ігор на розвиток соціальних навичок через активну участь у групових чи парних іграх. Ігри, в яких діти працюють разом, допомогли їм навчитися співпрацювати, ділитися і спільно досягати результатів. Такий підхід сприяв розвитку комунікаційних навичок, включаючи вміння звертатися за допомогою, відповідати на запитання, підтримувати діалог.
- Важливою особливістю ігор є їх емоційне навантаження. Ігри створювали безпечне і приємне середовище, яке сприяло емоційному розвантаженню дітей і підвищенню мотивації до навчання. Завдяки іграм, в яких дітям надавались позитивні емоційні стимулюючі фактори, діти ставали менш тривожними, більше відкритими до нових знань і активніше взаємодіяли з педагогом та однолітками.
- Дидактичні ігри допомогли знизити рівень тривожності у дітей з аутизмом, оскільки ігровий процес забезпечував природне, не напружене навчання. Діти, які брали участь у таких іграх, ставали більш емоційно відкритими, починали виражати свої почуття, проявляти інтерес до спільних дій і навіть проявляти ініціативу в навчальному процесі.
- Під час ігор діти з аутизмом почали поступово покращувати свої навички підтримки зорового контакту, що є важливою частиною комунікації. Вони ставали більш уважними до виразів обличчя педагога та до своїх співрозмовників. Це, в свою чергу, допомогло полегшити процес комунікації, оскільки діти стали краще розуміти невербальні сигнали та інтонації.
- Важливим досягненням стало поліпшення здатності дітей до ведення діалогу. Завдяки іграм, орієнтованим на діалог, діти почали формувати прості питання і відповіді, брати участь у розмовах. Цей аспект має критичне значення

для дітей з аутизмом, оскільки розвиток діалогічних навичок є важливою складовою соціалізації і покращення комунікаційних здібностей.

- Ігри включали різноманітні сенсорні стимули (звук, зображення, дотики), що дозволяло дітям з аутизмом краще орієнтуватися в навколишньому середовищі. Сенсорні елементи допомагали активізувати увагу і забезпечували більш глибоке залучення в процес навчання. Такий підхід сприяв не тільки розвитку мовлення, а й покращенню загальних когнітивних функцій, таких як пам'ять, увага, сприймання.

Отже, на основі результатів дослідження можна зробити висновок, що система дидактичних ігор є потужним інструментом для розвитку мовлення та соціальних навичок у дітей з аутизмом. Їх використання дозволяє досягати помітних результатів у мовленнєвому розвитку, покращенні соціальної адаптації, а також зниженні тривожності і емоційній відкритості дітей. Це підкреслює необхідність інтеграції ігрових методів у програму корекційної роботи з дітьми з аутизмом для досягнення кращих результатів у розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Апухтіна В., Пересаденко А. Соціалізація дитини з РАС засобами floortime і daily life therapy. *Спеціальна освіта та соціальна інклюзія: виклики XXI століття* : матеріали І Всеукр. науково-практ. конф., м. Запоріжжя, 25 листоп. 2021 р., 2021. С. 117–118.

2. Базові теоретичні підходи до формування особистості у дітей з аутизмом URL: https://core.ac.uk/download/pdf/19666854.pdf (дата звернення: 13.10.2024).

3. Бойчук Ю. Розвиток мовлення дітей з рас засобами ігротерапії. *Формування життєвої компетентності осіб з особливими освітніми потребами в системі позашкільної, спеціальної та інклюзивної освіти* : Матеріали ІІ Всеукр. науково-практ. конф., м. Харків, 9-10 квітня 2024 р. С. 90–92.

4. Бурлачук Л., Лисенко І., Завязкіна Н. Методологічні підходи визначення розладів аутистичного спектра в історичному контексті та на сучасному етапі. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2021. С. 76–80.

5. Докучина Т. О. Індивідуальний підхід до проведення дидактичних ігор з дітьми з особливими освітніми потребам. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки.* 2017. №. 9 (2). С. 56-64.

6. Євдокимова Н., Чеканова О. Особливості ігрової діяльності дітей з аутизмом. *Верстка*. С. 99–107.

7. Колупаєва А. Путівник для батьків дітей з особливими потребами. 3-тє вид. Київ : Літопис –ХХ, 2010. 255 с.

8. Корекція та навчання дітей з РАС. Інтернет ресурс: URL: https://www.facebook.com/autismkorrekciya (дата звернення: 25.09.2024).

9. Критерії діагностики і психотерапії розладів психіки та поведінки. Новини української психіатрії. Харків, 2003.

URL: http://www.psychiatry.ua/books/criteria/paper18.htm (дата звернення: 13.10.2024).

10. Кузнецова Л., Бричук М., Погасій Л. Особливості впливу ігрової діяльності на дітей дошкільного віку із спектром аутичних порушень в процесі адаптивного фізичного виховання. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2020. № 1. С. 55–58.

11. Кулішова В., Герасименко Ю. Розвиток мовлення дітей з рас засобами ігротерапії. *Соціально-освітні домінанти професійної підготовки сучасного компетентнісного фахівця:* Матеріали ІІІ-ої Всеукр. студентської науково-практ. конф., м. Біла Церква, 16 травня 2024 р. С. 87-90.

12. Литовченко О., Хромцова К. Психологічна модель раннього втручання для дітей з аутизмом : навч. посіб. Київ-Чернівці : «Букрек», 2017. 197 с.

13. Любчич Н. В., Картава Ю. А. Корекційний вплив дидактичних ігор на розвиток зв’язного мовлення розумово відсталих учнів. *Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти.* Р.1. 2013. С. 205.

14. Марченко І., Лужецька Г. Корекція уваги у першокласників із тяжкими порушеннями мовлення. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та психологія : збірник наукових праць. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. Вип. 17. С. 154-160.

15. Островська К.О. Аутизм: проблеми психологічної допомоги : навчальний посібник. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. 110 с.

16. Рібцун Ю. Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п’ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення: прогр.-метод. комплекс. Київ : Кафедра, 2013. 283 с.

17. Розлади спектру аутизму. URL: https://k-s.org.ua/resources/mh-academy/autism/ (дата звернення: 30.09.2024).

18. Савінова Н., Нездатна А. Вплив ігротерапії на мовленнєвий розвиток

дитини з особливими освітніми потребами в історичному дискурсі. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 2023. Вип. 112(4). С. 24-39.

19. Семінар для батьків дітей з аутизмом: діагностика і рекомендовані втручання. URL: https://www.youtube.com/watch?v=ah7E1vziXnM&ab_channel=%D0%A3%D0%86%D0%9A%D0%9F%D0%A2 (дата звернення: 05.10.2024).

20. Скрипник Т. Розвиток емоційного інтелекту учнів інклюзивних класів : ресурси технології «класний менеджмент. *Освітологія*. 2020. № 9. С. 61–68.

21. Скрипник Т., Беляк С. Роль візуальної підтримки в комунікативно-мовленнєвому розвитку дітей з аутизмом. *Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти*. 2017. № 1. С. 70–74.

22. Скрипник Т. Комплексна програма розвитку дітей дошкільного віку з аутизмом «Розквіт». Тернопіль : Мандрівець, 2016. 240 с.

23. Скрипник Т., Мельник В. Проблема комунікативної інтенції у дітей з розладами аутистичного спектра. *Збірник наукових праць студентів та магістрантів факультету корекційної та соціальної педагогіки і психології*. 2020. № 13. С. 159–163.

24. Скрипник Т. Сенсорна інтеграція як підґрунтя цілісного розвитку дітей з аутизмом. *Особлива дитина : навчання і виховання*. 2016. Т. 80, № 4. С. 24.

25. Скрипник Т. Стандарти психолого-педагогічної допомоги дітям з розладами аутичного спектра: навч. посіб. Київ : Гнозіс, 2013. 60 с.

26. Скрипник Т. Стратегії класного менеджменту для інклюзивного простору. *Актуальні питання корекційної освіти*. 2017. Т. 2, № 9. С. 215–222.

27. Скрипник Т. Як підготувати дітей з аутизмом до інклюзивної освіти. *Дошкільне виховання*. 2018. № 10. С. 6–9.

28. Скрипник Т. Становлення комунікативно-мовленнєвої сфери у дітей дошкільного віку з аутизмом з опорою на методи «сенсорна інтеграція айрес» та «сенсорна дієта». *Вісник Львівського університету*. 2022. № 13. С. 152–160.

29. Скрипник Т. Феноменологія аутизму : монографія. Київ : Фенікс, 2010. 320 с.

30. Соботович Є., Тищенко В. Програмні вимоги до корекційного навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку з вадами інтелекту : програмно-методичний комплекс. Київ : Актуальна освіта, 2004. с. 42.

31. Соботович Є. Критерії оцінювання мовленнєвого розвитку дитини (у його лексичній ланці) на різних вікових етапах. Нормативні показники мовленнєвого розвитку (у його граматичній ланці) дитини дошкільного віку. *Дефектологія*. 2003. №2. С. 2-11.

32. Тарасун В. Аутологія: теорія і практика : підручник. Київ : Вадекс, 2018. 590 с.

33. Фонд об'єднаних сердець. Інтернет ресурс: URL: https://www.facebook.com/fuh.org.uaKR (дата звернення: 24.09.2024)

34. Форостян О. Особливості розвитку мовлення дітей з розладами аутичного спектру молодшого шкільного віку. *Проблеми реабілітації* : зб. наук. пр. (за матеріалами науково-практ. конф.), м. Одеса. 2023. С. 141–144.

35. Хілько А. Навчальний посібник по неврологічних основах логопедії. Слов'янськ : СДПІ, 1994. С. 58-63

36. Черніченко Л. Ігрова діяльність як засіб виховання основ комунікативної культури старших дошкільників з особливими освітніми потребами. *Вісник освітньо-наукового центру сімейно-центрованих практик*. Умань, 2023. С. 66.

37. Шаповалова Ю. Ігрова діяльність як засіб розвитку мовлення дошкільників з порушенням інтелектуального розвитку. *Система освіти і виховання дітей з особливими освітніми проблемами : досвід минулого-погляд у майбутнє* : зб. наук. пр. (за матеріалами науково-практ. конф.), м. Харків. 2023. С. 315–319.

38. Шеремет М., Шульженко Д. Логотерапевтична робота з аутичними дітьми. *Науковий часопис. Корекційна педагогіка*. 2014. С. 275–280.

39. Шульженко Д. Методологія інклюзивної форми освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.* Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія, 2017. Вип. 33. С. 107-

117.

40. Baron-Cohen S. Mindblindness: An Essay on Autism and Theory of Mind, New York : The MIT Pres, 1995. 179 p.

41. Bartak L., Rutter M. Special educational treatment of autistic children: A comparative study–1. Design of study and characteristics of units. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 1973. T. 14. №. 3. P. 161-179.

42. Greenspan S. I., Wieder S. The DIR/Floortime approach to development and intervention for children with autism spectrum disorders. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*. 1998. P. 179–209.

43. Kasari C., Freeman S. F. N., Paparella T. Early intervention in autism: Joint attention and symbolic play. *International review of research in mental retardation*. Academic Press, 2000. T. 23. P. 207-237.

44. Koegel R. L., Koegel L. K. Pivotal response treatments for autism: Communication, social, & academic development. Paul H. Brookes Publishing Co., 2006.

45. Lovaas O. I. Teaching individuals with developmental delays: Basic intervention techniques. Pro-ed, 2003.

46. Pierce K. L., Schreibman L. Teaching daily living skills to children with autism in unsupervised settings through pictorial self-management. *Journal of applied behavior analysis*. 1994. T. 27. №. 3. P. 471-481.

47. Prizant B. M. et al. The SCERTS model: A comprehensive educational approach for children with autism spectrum disorders. Vol. 1. Paul H. Brookes Publishing Co., 2006.

48. Rutter M., Bailey A., Lord C. Scq. The Social Communication Questionnaire. Torrance, CA : Western Psychological Services. 2003. T. 5.

49. Skrypnyk T., Lozova O. Formation of dialogic interactions in children with autism spectrum disorders (in ukrainian). *Psycholinguistics*. 2020. Vol. 1. № 27. P. 237–253.

50. Skrypnyk T., Martynchuk O. Supporting of children with special needs in inclusive environment by the teachers collaboration. *Vytautas magnus univercity*

education academy. 2020. Vol. 138, № 2. P. 193–208.

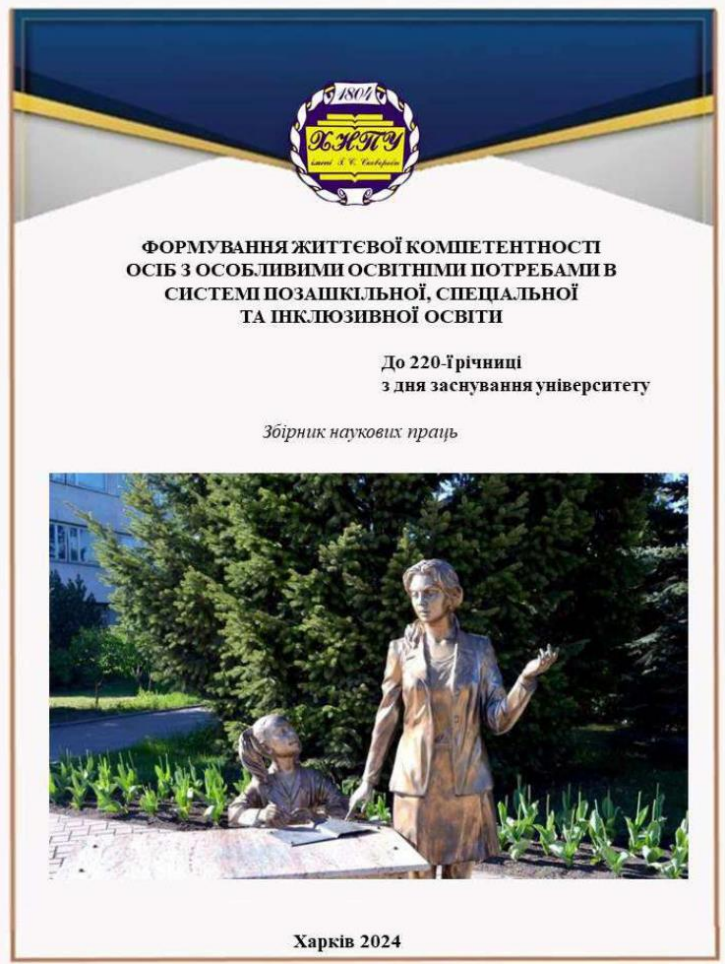
51. Skrypnyk T., Martynchuk O. Inclusive education in Ukraine: tension between policy and practice. *Dialogues between northern and eastern europe on the development of inclusion: theoretical and practical perspectives*. 2021. P. 148.

52. Smith T. Applied Behavior Analysis in the Treatment of Autism: A Parent's Guide. *Clinical manual for the treatment of autism*. 2001. P. 153–177.

ДОДАТКИ

Додаток А

Участь у ІІ Всеукраїнській науково-практичній конференції «Формування життєвої компетентності осіб з особливими освітніми потребами в системі позашкільної, спеціальної та інклюзивної освіти»

ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В
СИСТЕМІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ, СПЕЦІАЛЬНОЇ
ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

До 220-ї річниці
з дня заснування університету

Збірник наукових праць

Харків 2024

Крамаренко Л. А.
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник:Кучерак І. В.

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри соціальної педагогіки та спеціальної освіти
Запорізький національний університет

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ З РАС ЗАСОБАМИ ІГРОТЕРАПІЇ

Щорічне зростання кількості дітей із розладами аутичного спектра та, здебільшого, відсутність досвіду і доступу до інноваційних методик роботи зумовлює актуальність проблеми пошуку ефективних шляхів розвитку мовлення дітей із РАС. Поміж варіантів вирішення даного завдання особливу увагу привертає ігротерапія як один із найбільш перспективних методів забезпечення комплексного корекційно-розвиткового впливу.

Дана проблема послужила предметом наукових розвідок цілого ряду учених, зокрема, Т. Скрипник, О. Мартинчук, В. Тарасун, Д. Шульженко та інших. Проте і досі відсутні дослідження щодо розвитку мовлення дітей із РАС засобами ігротерапії. Зважаючи на означене, актуальність порушеної проблеми на викликає жодних сумнівів.

Розлади аутичного спектру характеризуються дефіцитом соціальних, комунікативних та мовних функцій, а також присутністю нетипових інтересів і поведінки, зокрема, реакцію на дії суспільства, здатність до спілкування і співчуття, які ми виявляємо іншим людям.

Діти з аутизмом на довгий час можуть залишатися на етапі дослідження предметного світу. При цьому сенсорні характеристики предметів, такі як колір, матеріал, звуки, що видаються при русі або кинуті і т. д., стають головними мотиваторами для маніпуляцій з предметами та іграшками. В результаті спостерігається відмова використовувати предмети відповідно до їх призначення, оскільки для них соціальне значення цих об'єктів менш важливе, ніж їхні сенсорні властивості.

Основні властивості аутистичної поведінки, як правило, стають очевидними на початкових етапах дитинства, але не завжди спостерігаються у випадках, коли дитина вступає до дитячого садка чи початкової та середньої школи. Аутизм часто пов'язаний з різними супроводжуючими захворюваннями. Сучасні наукові дослідження підтверджують, що практично 70% осіб із РАС

Продовження Додатку А

Розвиток ігрової активності тісно пов'язаний із розвитком комунікації. Діти із РАС не проявляють потреби у тому, щоб навчатися стратегіям спілкування. Але все ж таки треба намагатися це робити,бо без соціалізації такі діти не отримають жодного результату. Гра є найбільш ефективним засобом для розвитку соціальної взаємодії та комунікації у дітей із аутизмом.[1]

Діти із РАС проявляють спокій під час ігор, "застряваючи" на одному предметі, багато разів повторюють одні й ті ж дії та сюжетна лінія зазвичай відсутня під час ігор. Тому дуже важливо навчати дітей предметно-ігровим діям, які мають базу на їхніх власних інтересах. Для початку, таким дітям, слід грати лише з такими іграшками, які обируть вони самі , і бажано не вводити нові предмети відразу. Також слід коментувати декілька разів свою дію з предметом.

Багато уваги слід звернути на те, що початкову гру з дітьми, які мають розлади аутистичного спектра треба проводити індивідуально, а вже коли дитина засвоїть основи функціональної гри, можна гратися у невеликому дитячому колективі і таким чином, розвивати спілкування дітей один з одним. За допомогою ігор можна формувати соціальні норми міжособистісних стосунків, а також вводити до різних професій та закріплювати сімейні та особистісні відносини.

Звичайна гра такої дитини на самому початку корекційної роботи може бути фундаментом для початку будування взаємодії з нею, так як іншого способу не існує.

Для того, щоб навчитися застосовувати можливості гри, яка повторюється під час занять, потрібно розібратися в її корінних. Чому ж дитина з розладом постійно повторює одні й ті ж дії? Проаналізувавши низку наукових праць, в яких зображено результати спостережень за дитиною в такі моменти, можна мати припущення, що для неї такі дії є чимось впевненим і комфортним, оскільки для дитини все вже заздалегідь відомо, а також, дитина відчуває неймовірне задоволення від цього.

В іграх, які вимагають використання комунікації, кожна дитина отримує увагу усіх однолітків. Такі ігри дозволяють відчути власну значимість у колективі, а також подивитися на себе з інших сторін. Коли лунає власне ім'я (у іграх з іменами) із вуст оточуючих викликає позитивні емоції і спонукає на добрі відносини з іншими дітьми. Чіткість та голосність вимови власного імені допомагає дитині перебороти боязкість, відчути сили та впевненість у собі.[4]

Якщо говорити про дитячий фольклор, то він майже весь відноситься саме до комунікативних ігор, його можна розглядати як рідкісний засіб соціального розвитку дитини, так як він враховує вікові психічні і фізіологічні особливості дитини, його інтереси, творчі можливості.[2]

Література

1.Базові теоретичні підходи до формування особистості у дітей з аутизмом [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://core.ac.uk/download/pdf/19666854.pdf

2.Богуш А. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації,вправи / А. Богуш, Н. Луцан. К.: "Слово", 2008. 187 с.

Для того, щоб навчитися застосовувати можливості гри, яка повторюється під час занять, потрібно розібратися в її корінних. Чому ж дитина з розладом постійно повторює одні й ті ж дії? Проаналізувавши низку наукових праць, в яких зображено результати спостережень за дитиною в такі моменти, можна мати припущення, що для неї такі дії є чимось впевненим і комфортним, оскільки для дитини все вже заздалегідь відомо, а також, дитина відчуває неймовірне задоволення від цього.

В іграх, які вимагають використання комунікації, кожна дитина отримує увагу усіх однолітків. Такі ігри дозволяють відчути власну значимість у колективі, а також подивитися на себе з інших сторін. Коли лунає власне ім'я (у іграх з іменами) із вуст оточуючих викликає позитивні емоції і спонукає на добрі відносини з іншими дітьми. Чіткість та голосність вимови власного імені допомагає дитині перебороти боязкість, відчути сили та впевненість у собі.[4]

Якщо говорити про дитячий фольклор, то він майже весь відноситься саме до комунікативних ігор, його можна розглядати як рідкісний засіб соціального розвитку дитини, так як він враховує вікові психічні і фізіологічні особливості дитини, його інтереси, творчі можливості.[2]

Література

1.Базові теоретичні підходи до формування особистості у дітей з аутизмом [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://core.ac.uk/download/pdf/19666854.pdf

2.Богуш А. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації,вправи / А. Богуш, Н. Луцан. К.: "Слово", 2008. 187 с.

3.Марценковський І., Пінчук І., Ліщишина О. Аутизм у дітей адаптована клінічна настанова, заснована на доказах. URL: https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/2015_341_akn_autism_di.pdf (дата звернення: 08.12.2023).

4.Скрипник Т. Стандарти психолого-педагогічної допомоги дітям з розладами аутичного спектра: навч. посіб. Київ: Гнозіс, 2013. 60 с.

СЕРТИФІКАТ КМ - 150

ЗАСВІДЧУЄ, ЩО

Крамаренко Лілія Андріївна

брала участь у II Всеукраїнській науково-практичній конференції
(з міжнародною участю)
й отримала теоретичні знання та навички за темою
«ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В СИСТЕМІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ, СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ»

(9 – 10 квітня 2024 року)
16 годин / 0,53 ЄКТС

Ректор
Харківського національного
педагогічного університету
імені Г.С.Сковороди

Юрій БОЙЧУК

Додаток Б

Участь у ІІІ Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Соціально-освітні домінанти професійної підготовки сучасного компетентного фахівця»

головними мотиваторами для маніпуляцій з предметами та іграшками. В результаті спостерігається відмова використовувати предмети відповідно до їх призначення, оскільки для них соціальне значення цих об'єктів менш важливе, ніж їхні сенсорні властивості.

Основні властивості аутистичної поведінки, як правило, стають очевидними на початкових етапах дитинства, але не завжди спостерігаються у випадках, коли дитина вступає до дитячого садка чи початкової та середньої школи. Аутизм часто пов'язаний з різними супроводжуючими захворюваннями. Сучасні наукові дослідження підтверджують, що практично 70% осіб із РАС відповідають діагностичним оцінкам щонайменше ще одного психічного розладу, який подальше може негативно впливати на їхню психосоціальну адаптацію [3].

Рольова гра у цієї групи дітей відбувається досить рідко без спеціалізованої корекційної роботи. Це через те, що дітям із аутизмом складно уособити ролі інших, оскільки вони мають труднощі з відрізненням себе від оточуючого світу та усвідомленням власної особистості. Слід зауважити, що діти з РАС «неначе перебувають» в іншому вимірі, знаходячись поруч, але одночасно далеко, часто не дивлячись в очі тому, хто намагається налагодити із ними взаємини. Жити в такому світі їм набагато комфортніше. Отже, існує вбудований інстинкт до спілкування, але реалізація цього інстинкту пов'язана з труднощами.

Розвиток ігрової активності тісно пов'язаний із розвитком комунікації. Діти із РАС не проявляють потреби у тому, щоб навчатися стратегіям спілкування. Але все ж таки треба намагатися це робити,бо без соціалізації такі діти не отримають жодного результату. Гра є найбільш ефективним засобом для розвитку соціальної взаємодії та комунікації у дітей із аутизмом [1].

Діти із РАС проявляють спокій під час ігор, «застряваючи» на одному предметі, багато разів повторюють одні й ті ж дії та сюжетна лінія зазвичай відсутня під час ігор. Тому дуже важливо навчати дітей предметно-ігровим діям, які мають базу на їхніх власних інтересах. Для початку, таким дітям, слід

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ З РАС ЗАСОБАМИ ІГРОТЕРАПІЇ

Крамаренко Л.А., *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти*
Запорізький національний університет

Щорічне зростання кількості дітей із розладами аутичного спектра та, здебільшого, відсутність досвіду і доступу до інноваційних методик роботи зумовлює актуальність проблеми пошуку ефективних шляхів розвитку мовлення дітей із РАС. Поміж варіантів вирішення даного завдання особливу увагу привертає ігротерапія як один із найбільш перспективних методів забезпечення комплексного корекційно-розвиткового впливу.

Дана проблема послужила предметом наукових розвідок цілого ряду учених, зокрема, Т. Скрипник, О. Мартинчук, В. Тарасун, Д. Шульженко та інших. Проте і досі відсутні дослідження щодо розвитку мовлення дітей із РАС засобами ігротерапії. Зважаючи на означене, актуальність порушеної проблеми на викликає жодних сумнівів.

Розлади аутичного спектру характеризуються дефіцитом соціальних, комунікативних та мовних функцій, а також присутністю нетипових інтересів і поведінки, зокрема, реакцію на дії суспільства, здатність до спілкування і співчуття, які ми виявляємо іншим людям.

Діти з аутизмом на довгий час можуть залишатися на етапі дослідження предметного світу. При цьому сенсорні характеристики предметів, такі як колір, матеріал, звуки, що видаються при русі або кинуті і т. д., стають

грати лише з такими іграшками, які обирають вони самі, і бажано не вводити нові предмети відразу. Також слід коментувати декілька разів свою дію з предметом.

Багато уваги слід звернути на те, що початкову гру з дітьми, які мають розлади аутистичного спектра треба проводити індивідуально, а вже коли дитина засвоїть основи функціональної гри, можна гратися у невеликому дитячому колективі і таким чином, розвивати спілкування дітей один з одним. За допомогою ігор можна формувати соціальні норми міжособистісних стосунків, а також вводити до різних професій та закріплювати сімейні та особистісні відносини.

Звичайна гра такої дитини на самому початку корекційної роботи може бути фундаментом для початку будування взаємодії з нею, так як іншого способу не існує.

Для того, щоб навчитися застосовувати можливості гри, яка повторюється під час занять, потрібно розібратися в її корінних. Чому ж дитина з розладом постійно повторює одні й ті ж дії? Проаналізувавши низку наукових праць, в яких зображено результати спостережень за дитиною в такі моменти, можна мати припущення, що для неї такі дії є чимось впевненим і комфортним, оскільки для дитини все вже заздалегідь відомо, а також, дитина відчуває неймовірне задоволення від цього.

В іграх, які вимагають використання комунікації, кожна дитина отримує увагу усіх однолітків. Такі ігри дозволяють відчути власну значимість у колективі, а також подивитися на себе з інших сторін. Коли лунає власне ім'я (у іграх з іменами) із вуст оточуючих викликає позитивні емоції і спонукає на добрі відносини з іншими дітьми. Чіткість та голосність вимови власного імені допомагає дитині перебороти боязкість, відчути сили та впевненість у собі [4].

Якщо говорити про дитячий фольклор, то він майже весь відноситься саме до комунікативних ігор, його можна розглядати як рідкісний засіб соціального розвитку дитини, так як він враховує вікові психічні і фізіологічні особливості дитини, його інтереси, творчі можливості [2].

Продовження Додатку Б

Список використаних джерел

1.Базові теоретичні підходи до формування особистості у дітей з аутизмом [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://core.ac.uk/download/pdf/19666854.pdf

2.Богуш А. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації,вправи / А. Богуш, Н. Луцан. К.: "Слово", 2008. 187 с.

3.Марценковський І., Пінчук І., Ліщишина О. Аутизм у дітей адаптована клінічна настанова, заснована на доказах. URL: https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/2015_341_akn_autism_di.pdf (дата звернення: 08.12.2023).

4.Скрипник Т. Стандарти психолого-педагогічної допомоги дітям з розладами аутичного спектра: навч. посіб. Київ: Гнозіс, 2013. 60 с.

Додаток В

Картотека дидактичних ігор

Гра «Добро і зло»	
Гра «Четвертий зайвий»	
Гра «Порахуй дорожні символи»	
Гра «Ланцюжок слів»	

Гра «Знайди гараж за кольором»	
Гра «Мова яка?»	

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Крамаренко Лілія Андріївна, студентка магістратури денної форми здобуття освіти факультету соціальної педагогіки та психології спеціальності 016 «Спеціальна освіта» освітньо-професійної програми «Логопедія» адреса електронної пошти _____;

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота магістра на тему «Діагностика та подолання дисграфії у молодших школярів» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлена;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис_____ Л. А. Крамаренко

Дата _____ Підпис І. В. Кучерак